

Sveučilište Jurja Dobrile

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARIJA BIONDIĆ

**DAROVITOST I KREATIVNOST DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI**

Završni rad

Pula, veljača 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARIJA BIONDIĆ

**DAROVITOST I KREATIVNOST DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI**

Završni rad

JMBAG: 0145012729, izvanredni student

Studijski smjer: Stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Rad s darovitom djecom

Mentor: doc.dr.sc. Andrea Debeljuh

Pula, veljača 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana....., kandidat za prvostupnika Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojeg necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 29. veljače 2016.

Student:

.....

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 29. veljače 2016.

Potpis

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY.....	1
UVOD.....	2
1. FENOMEN DAROVITOSTI.....	3
1.1. Definicije darovitosti.....	4
1.1.1. <i>Sposobnosti</i>	7
1.1.2. <i>Osobine ličnosti</i>	8
2. KREATIVNOST-POVIJEST I KONCEPT TERMINA.....	9
2.1. Definicije kreativnosti.....	10
2.2. Kreativni pojedinac-dobre i manje dobre strane.....	12
3. DAROVITO DIJETE U Dječjem vrtiću.....	13
3.1. Odnosi darovite djece s osobama u okruženju.....	14
3.2. Kakav odgojitelj treba darovitom djetetu.....	15
4. DAROVITO DIJETE I OBITELJ.....	17
4.1. Emocionalni život darovite djece.....	18
4.2. Poticanje darovitosti i kreativnosti kod djece.....	19
5. NIKOLA TESLA CENTAR PROGRAM.....	21
5.1. Značaj obitelji i predškolske ustanove za razvoj darovitosti.....	22
5.2. Realizacija programa i metodika rada.....	23
5.3. Savjeti odgojiteljima i roditeljima za svakodnevni rad s djecom.....	24
6. ISTRAŽIVANJE O DAROVITOSTI I KREATIVNOSTI PROVEDENO MEĐU ODGOJITELJIMA Dječjeg vrtića KALIMERO, BRTONIGLA.....	25
7. ZAKLJUČAK.....	37
8. LITERATURA.....	41
9. PRILOG.....	43

SAŽETAK

Tema ovog rada je darovitost i kreativnost djece predškolske dobi, te su, s obzirom na temu u radu prikazane definicije darovitosti, značajke i načini prepoznavanja i način rada s darovitom i kreativnom djecom. U radu je obuhvaćen i razvoj darovitog i kreativnog djeteta kako u vrtićkoj tako i u obiteljskoj sredini, i osvrt na nedavno uveden, Nikola Tesla centar program koji je posvećen razvoju kognitivnih sposobnosti u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi kroz pojačane motoričke aktivnosti kao i kroz nove načine učenja, putem asocijacija. Na kraju rada nalazi se istraživanje provedeno među odgojiteljicama Dječjeg vrtića *Kalimero*, Brtonigla kojem je cilj bio ispitati u kolikoj su mjeri odgojitelji usmjereni na rad s darovitom i kreativnom djecom te kakvi su njihovi stavovi i iskustva glede toga.

SUMMARY

The topic of this paper is the talent and creativity of preschool children, and, given the topic of the paper the definition of talent, features and ways of identifying, and also way of working with gifted and creative children. The work also includes the development of talented and creative child in the kindergarten and in the family environment, and an overview of the recently introduced, Nikola Tesla center program that is dedicated to the development of cognitive abilities in early childhood and pre-school age through increased motor activity as well as new ways of learning through association. At the end of the paper is a survey conducted among pre kindergarten *Kalimero* from Brtonigla aim of which was to examine the extent to educators focused on working with gifted and creative children, and their views and experiences in this regard.

UVOD

S obzirom na temu darovitost i kreativnost predškolske djece, potrebno je odmah i prije početka pisanja ovog rada postaviti pitanja, smjernice rada poput: „Što je u stvari darovitost? Jesu li sva djeca darovita ili samo neka? Kako se razvija darovitost kod djece? Postoje li neke određene kvalitete u odgoju, obitelji, ili pak u genetskom nasljeđu, koje pripomažu odgoju ovakve djece? Znači li biti darovit isto što i biti kreativan i jesu li to isti ili različiti pojmovi? Što uopće raditi s takvom djecom? Na neka od tih pitanja pokušati će se dati odgovori tijekom pisanja ovog rada.

Fleksibilnost, kreativnost i razvojnost predškolskog programa nužni su preduvjeti za razvoj sposobnosti, interesa i kreativnosti djece predškolske dobi, a tako i za kvalitetnije zadovoljavanje specifičnih odgojno-obrazovnih potreba one skupine djece predškolske dobi koju možemo nazvati darovitima ili potencijalno darovitima. Kako u ranoj dobi djeca uglavnom imaju potencijalnu darovitost koju još ne iskazuju kao produktivnu, programe u predškolskoj dobi treba osmisliti tako da maksimalno potiču razvoj djetetovih potencijala.

Rad je strukturiran od općeg ka konkretnom i sastoji se od pet cjelina. Prva govori općenito o pojmovima darovitosti i kreativnosti te sastavnim dijelovima i načinu prepoznavanja istih kod djece predškolske dobi.

Druga cjelina govori o darovitom i kreativnom pojedincu u okviru dječjeg vrtića, kao i o tome kakav je odgojitelj primjeren za rad s takvom djecom.

Treća cjelina govori o darovitom i kreativnom pojedincu i njegovom razvoju unutar obitelji. Koliko je ta obiteljska sredina kvalitetna, toliko će kvalitetniji biti i razvoj i životni put ovog, ali i svakog drugog djeteta.

Četvrta cjelina donosi pojašnjenja, pregled te metodičke smjernice vezano za Nikola Tesla centar program, pokrenut od strane dr. Ranka Rajovića, predsjednika Odbora za darovite međunarodne udruge MENSA. To je program koji kroz razvoj motorike i nove načine spoznavanja putem asocijacija, maksimalno potiče razvoj kognitivnih sposobnosti.

Na kraju se nalazi istraživanje provedeno među odgojiteljicama Dječjeg vrtića Kalimero iz Brtonigle, te zaključak na temelju provedenog istraživanja.

1. FENOMEN DAROVITOSTI

Kako se fenomen darovitosti kao takav u sklopu odgoja i obrazovanja proučava već duži niz godina, uočeno je da je za one osobe koje su tijekom svog životnog vijeka iskazale darovitost, od velikog značaja bilo upravo razdoblje njihovog djetinjstva, a to se posebice odnosi na predškolsko razdoblje. Predškolsko doba je ono razdoblje u životu svakog djeteta koje ono najčešće provodi u predškolskim ustanovama, gdje su sva djeca konstantno izložena osmišljenim poticajnim pedagoškim programima i igri s vršnjacima, pa stoga niti ne čudi što se tom razdoblju daje toliko značaj. „Naime, hoće li dijete razviti svoju darovitost/talent i iskazati ga u nekom području svoje aktivnosti ovisi, osim o onome što je na svijet donijelo rođenjem, i o brojnim okolinskim činiteljima kojima će biti izloženo tijekom života, osobito tijekom ranog djetinjstva. Zbog toga stručnjaci koji proučavaju ovaj fenomen upozoravaju da je upravo tijekom predškolske dobi potrebno poticati razvoj svih postojećih potencijala, pa tako i onih područja koja bi se mogla razviti intenzivnije i značajnije od drugih i kasnije iskazati kao darovitost.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec (2008), str.7.) Upravo zbog činjenice da se iskazivanje nekih od značajki darovitosti u toj dobi ne mora smatrati i sigurnim pokazateljem da će konkretno dijete i tijekom svog životnog vijeka biti darovito, za djecu predškolske dobi ispravnije je primjenjivati termin potencijalno darovito. Za prepoznavanje ove djece od ogromne je važnosti iskustvo odgojitelja kao i njihova spremnost na individualan rad i što kvalitetniju suradnju s roditeljima.

Prema Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec, (2008.), iskustva u prepoznavanju darovite djece pokazuju da postoje najmanje tri skupine takve djece na koju treba obratiti pozornost:

- djecu s visokim postignućima u aktivnostima kojima se bave, ona koja sve rade na iznimno visokoj razini (brzo i lako uče, postavljaju „istraživačka“ pitanja, imaju bogat rječnik, puni su ideja i informacija);
- djecu s problemima u ponašanju, u kojih se tek procesom identifikacije darovitih otkriju njihove visoke sposobnosti, a općenito su uzroci takva ponašanja u neodgovarajućem načinu zadovoljavanja njihovih specifičnih odgojno-obrazovnih potreba;
- „neprimjetnu“ darovitu djecu, tihi, stidljivu i povučenu najteže je uočiti jer ne privlače pažnju na sebe. To su često stidljiva djeca koja se da bi ostala neprimijećena u skupini prilagođavaju djeci prosječnih sposobnosti i rade samo ono što se od njih samo traži, boje se neprihvaćenosti i etiketiranja pa se trude da njihove sposobnosti ostanu neprimijećene.

1.1. Definicije darovitosti

Različita shvaćanja i definicije darovitosti povezuju se s nazivima koji ponekad označavaju sasvim jasnu različitost unutar pojma darovitosti. Tako u svijetu postoji mnoštvo različitih definicija darovitosti. Darovito dijete svojim ponašanjem ukazuje na to da ima uvjete da se razvije u stvaratelja. Znakovi darovitosti su mnogobrojni, često se javljaju u ranoj dobi, a većinom su pokazatelji visokih intelektualnih sposobnosti poput lakoće učenja, pamćenja, smisla za humor, uočavanja uzroka i povezanosti pojava ili specifičnih sposobnosti poput glazbenih, likovnih, psihomotornih ili socijalnih. No, najčešće pitanje koje se može čuti i oko čega se najčešće nagađa je odakle proizlazi darovitost? „Darovitost je dijelom *urođena* (naslijeđena od roditelja ili bake i djeda) i dijelom *naučena* (odgojena) kroz svakodnevne interakcije s ljudima i stvarima koje nas okružuju.“ (Galbraith, 2007., str.14.) Pa dok se u vezi s urođenom darovitosti djeteta ne može puno učiniti, i roditelji i odgojitelji pa i učitelji mogu i moraju utjecati na odgojnu komponentu.

Način na koji odgojitelj može odrediti darovitost nekog djeteta je ta da ga usporedi s vršnjacima i procjeni njihovu uspješnost u aktivnostima kojima se bave i darovito dijete i njegovi vršnjaci. To je zato jer je kroz usporedbu s vršnjacima zaista najlakše uočiti i izdvojiti darovito dijete. Darovito dijete, za usporedbu od svojih vršnjaka, mnoge stvari radi prije, brže, uspješnije i što je najvažnije, na drugačiji način te u tome ima bolja i viša dostignuća. Odgojitelj također može odrediti potencijalno darovito dijete na način da se usmjeri na one njegove osobine koje se lako uočavaju kroz njegovo ponašanje. Jedna od danas najprihvaćenijih i najkorištenijih definicija je ona koju je iskazao Koren (1998.). Iz nje možemo zaključiti da je: „Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008., str. 15.) Jedna od definicija usmjerenih na osobine darovitih je i: „Darovita djeca su ona kod kojih se zbog njihovih izuzetnih sposobnosti mogu očekivati visoka postignuća, ona koja zahtijevaju obrazovne programe različite od onih koje škole nude kako bi realizirali svoje potencijale za vlastitu dobrobit i dobrobit zajednice“ (Koren, 1989.), str. 26).

Prema Gardneru (1983.) postoji sedam različitih specifičnih sposobnosti, talenata ili inteligencija: logičko – matematička, vizualno – prostorna, tjelesno – kinestetička, glazbena, lingvistička, interpersonalna i intrapersonalna, koje su međusobno nezavisne. Kasnije je predložena i osma vrsta inteligencije, prirodoslovna inteligencija koja pretpostavlja vještinu

baratanja pojmovima flore i faune, a u zadnje se vrijeme sve više spominje i deveta, egzistencijalna inteligencija.

Podjela i opis inteligencija prema Gardneru (1983.):

Vizualno – prostorna: odnosi se na sposobnost vizualizacije u svom umu kao i sposobnosti prostornog prosuđivanja na način da si ono što si zamisle u mašti, prezentiraju kroz razne vidove umjetničkog izražavanja i drugima. U glavnim se crtama ova inteligencija odnosi na sposobnost likovnog izražavanja, crtanja, modeliranja i slično (ova je vrsta inteligencije prisutna kod arhitekata, koreografa, fotografa ..).

Verbalno – lingvistička: odnosi se na sposobnost korištenja riječi, bilo da su izgovorene ili zapisane. Ljudi s razvijenim ovim tipom inteligencije su vrlo vješti govornici, dobri u debatama i raspravama, lako pamte riječi, uče isključivo pamćenjem riječi, lako uče strane jezike, lako razumiju sintaksu i strukturu jezika (novinari, profesionalni govornici, političari, odvjetnici, književnici, glumci...).

Logičko – matematička: odnosi se na sposobnost logičkog razmišljanja i zaključivanja, te apstraktno razmišljanje i općenito na sposobnost korištenja brojeva i matematičkih izraza. Jako je korelirana s tradicionalnim konceptom inteligencije, uključuje sposobnost prepoznavanja predložaka, znanstvenog razmišljanja i analize, sposobnosti izvođenja složenih izračuna (znanstvenici, inženjeri, liječnici, matematičari, ekonomisti...).

Tjelesno – kinestetička: odnosi se na tjelesne aktivnosti. Ljudi s izraženom ovom vrstom inteligencije postižu zamjetne rezultate u domeni sporta i plesa, te obično najbolje uče kroz pokrete i fizičku aktivnost (atletičari, plesači, glumci, glazbenici, vojnici...).

Glazbeno – ritmička: odnosi se na ritam, glazbu i sluh. Ljudi s izraženom ovom vrstom inteligencije pokazuju veću osjetljivost na zvuk, ritam i glazbu. Imaju dobar sluh, znaju pjevati, svirati instrumente i skladati. Imaju dobro razvijene govorne vještine, obično koriste zvuk i kod pamćenja, koriste ritam i melodiju za pamćenje (glazbenici, pjevači, dirigenti, kompozitori...).

Interpersonalna: odnosi se na sposobnost kvalitetne interakcije s drugim ljudima. Ljudi s izraženom ovom vrstom inteligencije su ekstrovertirani, osjetljivi na emocije, temperament i raspoloženje drugih ljudi, Oni su dobri motivatori i komunikatori imaju sposobnost da surađuju kao dio grupe (trgovci, političari, menadžeri, komunikolozi, govornici, odgojitelji, učitelji, socijalni radnici...).

Intrapersonalna: povezana je s introspekcijom i samorefleksivnošću. Ljudi s izraženom ovom vrstom inteligencije su obično intuitivni i povučeni, vole raditi sami, no to nije pravilo. Vješti su u opisivanju svojih osjećaja, želja, stavova, ciljeva. Odnosi se na razumijevanje

sebe, razumijevanja svojih snaga i slabosti, što nas čini jedinstvenim, mogućnost predviđanja svojih reakcija i emocija te na koji ih način možemo popraviti, poboljšati (odgojitelji-refleksivni praktičari, filozofi, psiholozi, teolozi, odvjetnici, pisci..).

Naturalistička: odnosi se na prirodu, na sposobnost povezanosti s prirodom, te njeno razumijevanje (biolozi, vrtlari, poljoprivrednici...).

Egzistencijalna: odnosi se na filozofska pitanja života. To je sposobnost dubokog razmišljanja i formulacije apstraktnih teorija (teolozi, znanstvenici, filozofi...).

Osim ovog, ranije opisanog načina definiranja darovitosti usmjerenog na osobine darovitih, postoji i onaj koji se oslanja na kognitivne modele darovitosti. Tako Sternberg (1990.), koji slovi za jednog od najeminentnijih stručnjaka s ovog područja kaže da je: “Uspješno rješavanje problema i usvajanje znanja su indikatori darovitosti. Što su te vještine bolje, to je osoba darovitija. Tri su vrste darovitosti: analitična, sintetična i praktična.” (Vlahović-Štetić, 2002, str. 39.)

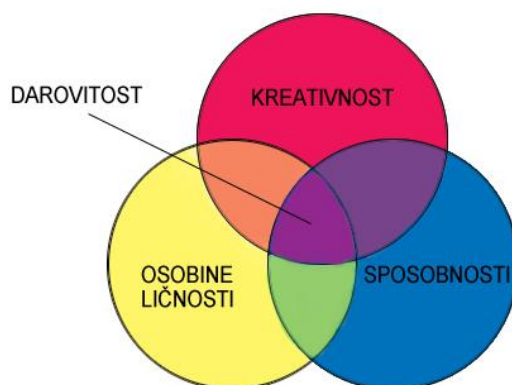
Treći koncept definiranja darovitosti odnosi se na postignuća, a na tom polju najpoznatija je Renzullijeva definicija darovitosti. No uz nju postoje i neke druge.

„Ellen Winner izraz «darovitost» koristi za opisivanje djece s ova tri obilježja: 1. prijevremena razvijenost (brže napredovanje od prosječne djece); 2. inzistiranje da sviraju po svom (viša kvaliteta postignuća, drugačiji putovi učenja, samostalnost i samopouzdanje) i 3. žar za svladavanjem (visoka motiviranost, opsesivan interes).“ (Huzjak, M., 2006., str. 232.)

Renzullijeva definicija darovitosti (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 1998., prema Renzulli i Reis, 1985., str. 17.) usmjerena je na postignuće. Prema njegovoj troprstenastoj koncepciji darovitosti, darovito ponašanje pokazuje interakciju tri osnovne skupine ljudskih osobina:

- iznadprosječnih općih i/ili specifičnih sposobnosti,
- osobine ličnosti, posebno velike usmjerenosti na zadatak, to jest motivacije za rad i velikog stupnja kreativnosti.

Slika 1. Troprstenasta definicija darovitosti prema Renzulli i Reis (1985.)¹

Mjesto njihova međusobnog preklapanja tvori prostor u kojem se iskazuje darovitost u specifičnim područjima aktivnosti.

1.1.1. Sposobnosti

Da bi se darovitost mogla iskazati u izrazito natprosječnom postignuću u aktivnostima kojima se pojedinac bavi, on mora imati određeni potencijal, koji će mu omogućiti da se neke njegove sposobnosti razviju do tog stupnja. Takva se mogućnost naziva potencijalna darovitost. Osnovu potencijalne darovitosti čini niz naslijeđenih predispozicija. Sva darovita djeca imaju razvijene neke sposobnosti, baš kao i veće biološke potencijale za njihov razvoj, koje im omogućuju postizanje izrazito iznad prosječnih uradaka u različitim zadacima. Pri tome se misli na opće intelektualne sposobnosti, koje se iskazuju kroz iznimno intelektualno funkcioniranje, i/ili specifične sposobnosti, koje se iskazuju kroz različita specifična područja djelovanja. No, u nas je ipak najprihvaćenija klasifikacija prema kojoj se darovitim smatra ono dijete koje očituje iznimne potencijale u jednom ili više takvih područja:

- „Opće intelektualne sposobnosti,
- specifične školske sposobnosti,
- kreativne ili produktivne sposobnosti,
- sposobnost vođenja i rukovođenja,

¹ www.istrazime.com, preuzeto 24.3.2015.

- umjetničke sposobnosti i vještine
- psihomotorne sposobnosti.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008., str. 18., prema Koren, 1988.)

Iz toga je vidljivo da je darovitost ustvari puno širi pojam od samo natprosječnih intelektualnih sposobnosti prvenstveno stoga što ona ustvari obuhvaća i sam način razmišljanja i pamćenja, kreativnost, socijalnu dimenziju, to jest mogućnost prilagođavanja okolini, umjetničku senzibilnost, tjelesnu spretnost te neke vrste mehaničkih sposobnosti poput smisla za tehniku.

1.1.2. Osobine ličnosti

Ranije je spomenuto da se darovitu djecu najlakše opiše kada se za njih kaže da su to djeca koja nešto čine brže, više, bolje, prije, drugačije od drugih, posebice od svojih vršnjaka. „Doista, oni često **prije** svojih vršnjaka počinju iskazivati neke specifične interese, vremenski se **dulje** od njih bave nekim aktivnostima, nauče mnogo **više** od njih, kvalitetnije primjenjuju naučeno, i sl., a sve se to pripisuje nekim njihovim iznimnim sposobnostima.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008, str. 22.) No, s druge strane ima i djece koja također imaju više razvijene neke od sposobnosti, a da ipak to nikada ne dođe do izražaja to jest ta djeca nikada ne uspiju iskazati svoju darovitost, najvjerojatnije zato što ipak same visokorazvijene sposobnosti nisu dovoljne. Teoretičari su stoga, tražeći moguće objašnjenje ove situacije pokušali pronaći rješenje istražujući i specifične osobine ličnosti kod takve djece. Tako su došli do sljedećih osobina ličnosti koje imaju darovita djeca:

- Specifična motivacija za rad,
- Rano iskazivanje specifičnih interesa za neko konkretno područje,
- Iskazivanje velike usmjerenosti cilju koji su si postavili,
- Velika radna energija.

„Sve ove osobine dovode do iznimne obaviještenosti darovitog djeteta o području koje je predmetom njegovih specifičnih interesa, pa nas često fascinira svojim **velikim znanjem** o tom području.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008, str. 23.)

Zbog svoje uspješnosti i znanja koje posjeduje, ali i načina na koji se okolina ponaša prema njima, darovita djeca doživljavaju sebe drugačije od toga kako sebe doživljavaju njihovi vršnjaci. Tako oni imaju :

- pozitivniju sliku o sebi od svojih vršnjaka,
- veće samopoštovanje i samopouzdanje,
- postavljaju si puno više ciljeve,
- nemaju straha od kritike i neuspjeha,
- veliki osjećaj vlastite vrijednosti i
- veću nezavisnost i samostalnost u radu.

2. KREATIVNOST – POVIJEST I KONCEPT TERMINA

„Tko, kada je to potrebno, može ogradu pretvoriti u ljestve, zavjesu u haljinu, sanduk u stol, krpu u lutku, mikroskop u oružje, u tom je trenutku kreativan.“ (H. Roth, Udruga roditelja Korak po korak) Na ovaj se način najjednostavnije može objasniti kreativnost stoga što se kreativnošću označavaju mentalni procesi koji dovode do novih rješenja, ideja, zamisli, umjetničkih formi, teorija i rezultata te koji su jedinstveni i novi. Kako je vidljivo iz ranije prikazane troprstenaste definicije darovitosti prema Renzulli i Reis (1985.), (slika 1.), kreativnost je jedna od bitnijih odrednica darovitosti. Kreativnost je dakle, područje u kojem se darovita djeca uvijek ističu.

Osobno, smatram da kreativnost potječe još od paleolitika i početka čovječanstva, jer su upravo ti prvi ljudi uistinu morali biti kreativni da bi u onim uvjetima uopće mogli i preživjeti. Pravim početkom kreativnosti, smatra se zapravo antika, to jest vrijeme starih Rimljana i Grka. Oni doduše nisu imali adekvatne termine za riječ kreativnost, nego su koristili riječi poput: stvaranje i stvaralac. Njihova arhitektura, glazba, likovna umjetnost, izumi, otkrića govore u prilog tome da je tamo zapravo bila kolijevka kreativnosti. U vrijeme pojave kršćanstva termin kreativnost pripisivao se jedino Njemu, Stvoritelju, Bogu. Jedino je On bio u stanju kreirati, stvarati. U to je vrijeme pogled na to kako kreativnost u stvari ne spada pod umjetnost bio je česta pojava. Tek je kod renesansnog čovjeka primijećena svijest o njegovoj samostalnosti, slobodi i kreativnosti. Sve do XVIII. stoljeća i razdoblja prosvjetiteljstva termin kreativnost počeo se sve više povezivati sa umjetnosti i maštom. U kasnom XIX. stoljeću i ranom XX. znanstvenici su povelj javne rasprave o kreativnosti i kreativnim procesima, što je postalo temeljem svih takvih znanstvenih istraživanja i onoga što o toj temi znamo danas.

Prema tradicionalnom načinu razmišljanja kreativni su ljudi bili samo posebno nadareni pojedinci koje se u doba antike svrstavalo u aristokraciju i elitu. Kreativnost je stoga,

s obzirom na svoju pojavnost, smatrana nadasve mističnom osobinom. Što se suvremenog viđenja tiče, smatra se da su sva djeca kreativna, kao i većina ljudi, iako je to kod nekih prisutno samo kao potencijal. Kreativna su sva nova i korisna dostignuća u svim sferama ljudskog djelovanja i to je dio demokratske kulture današnjeg društva.

2.1. Definicije kreativnosti

Kako je kreativnost kao smjer istraživanja znanstvenika i teoretičara relativno slabo istražena, tako se niti oni ne mogu definitivno složiti oko tog pojma, pa ju tumače na razne načine. Stoga u literaturi postoje mnoge, često oprečne definicije ovog pojma. Ipak, neke od najvažnijih su ove:

„Kreativnost je proces kojim osoba postaje svjesna nekog problema, teškoće ili nedostatka znanja, za koje ne može pronaći naučeno ili poznato joj rješenje, pa traži moguća rješenja postavljajući hipoteze: procjenjuje, provjerava i preoblikuje svoje hipoteze i saopćava rezultate.“ (Torrance, 1972. str. 25.) Wallas je pak smatrao da je kreativnost nasljeđe evolucijskog procesa koje je omogućilo ljudima da se relativno brzo prilagode promjenama u okolini. „Najjednostavnije rečeno, **kreativnost** je sposobnost (eng. ability) koja uključuje:

- stvaranje,
- pronalaženje novih značenja,
- količina novih relacija.“ (Stevanović, 2003., str.45.)

Također uz ovu definiciju postoji i sljedeća koja se odnosi na osobine kreativnog pojedinca: „Kreativnost ili hrv. stvaralaštvo je tvoračka sposobnost koja može, ali i ne mora biti osobina darovitog pojedinca. Sam pojam kreativnosti obilježen je dvojama u shvaćanju i definiranju pojma; ipak, kao osobine kreativnosti uzimaju se dva elementa:

- kreativni pojedinac *uočava*, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način;
- kreativni pojedinac *proizvodi* nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela.“ (Huzjak, 2004., str. 236.)

Guilford (1959.) pak tvrdi da “ (...) kreativnost uključuje ove urođene sposobnosti kao i osjetljivost na probleme i sposobnost redefiniranja i razrađivanja (...):

- *Fluentnost* - količina; sposobnost da se iznađu mnoga rješenja ili mogućnosti.

Primjerice:

Razmisli o nekoliko mogućih načina za...

Predloži svoje zamisli za...

Navedi što više načina...

- *Fleksibilnost* - razmišljanje u više različitih kategorija i različiti pristupi.

Primjerice:

Razmisli o različitim razlozima za...

Navedi što više različitih načina...

Koje su različite vrste...

- *Originalnost* - sposobnost da se dođe do novih, neobičnih, nesvakidašnjih zaključaka-jedinstvenost.

Primjerice:

Razmisli o jedinstvenim i neuobičajenim načinima...

Dosjeti se nečega što se nitko drugi neće sjetiti...

- *Elaboracija* - sposobnost da se pridodaju detalji i razrade zamisli.

Primjerice:

Razmisli o detaljima kojima ćeš razraditi svoje zamisli...

Dodaj još neke zamisli kojima ćeš pojasniti temeljnu zamisao..." (George D., 2003., str 38.)

U pokušajima rasvjetljavanja pojma kreativnosti, načinjena je i podjela na kreativnost s „velikim K“ i s „malim k“. Tako neki od teoretičara smatraju da: „*kreativna*“ (malo *k*) su ona djeca koja samostalno otkrivaju pravila i tehničke vještine određenog područja, uz minimalno vodstvo odraslih, i izmišljaju neobične strategije za rješavanje problema. Kada govorimo o '*Kreativnosti*' (veliko *K*), tada podrazumijevamo istezanje, mijenjanje ili čak transformiranje područja.“ (Winner, 2005., str. 221) To naravno podrazumijeva veliku bazu znanja i iskustva te se stoga smatra (prema toj teoriji) da djeca ne mogu biti kreativna na ovaj

način. Irving Taylor je taj model interpretirao ovako: “Ako dijete povlači crte po papiru, ono nije stvorilo društveno vrijedan produkt, ali je ipak *nešto* stvorilo. Taylor je kreativnost razvrstao u pet stupnjeva:

1. kreativnost spontane aktivnosti, (1–6g.);
2. kreativnost usmjerene aktivnosti (7–10 g.),
3. kreativnost invencije (11–15 g.),
4. kreativnost inovacije (16–17 g.), te
5. kreativnost stvaranja (18+).“ (Huzjak, 2004., prema Taylor, str. 236.)

Dakle, prva četiri stupnja prema Tayloru su za malo *k*, a zadnji za veliko *K*. Darovite osobe koje nisu *Kreativne*, u odrasloj dobi postaju stručnjaci. Stručnost nije isto što i kreativnost stoga što stručnjaci ostvaruju visoke rezultate unutar svojeg područja, ali samo kreativne osobe mijenjaju to područje.

Iz svega ovog ranije navedenog može se zaključiti sljedeće: kreativnost je nešto što se može manifestirati prilikom svakog stvaranja nekog kreativnog djela bilo da se radi o umjetničkom djelu ili pak znanstveno utvrđenoj hipotezi, no svima je zajedničko to da je istovremeno originalno i korisno.

2.2. Kreativan pojedinac-dobre i manje dobre strane

I kreativac, baš kao i svaka druga osoba, ima neke dobre i manje dobre strane. Kreativno dijete je svakako radost i veselje za ukućane, u prvom redu jer je bogato živahnim i razigranom maštom. Također, prema Galbraith (2007.), takva djeca imaju beskrajnu energiju za stvari koje vole raditi, bilo da se tu radi o plesanju, crtanju, slikanju, sviranju, sportu ili nečem drugom. Kreativna djeca su također izvrsna u rješavanju problema stoga što su sposobni vidjeti rješenja koja rijetko padnu napamet ikom drugom, u što najčešće spadaju i odrasli. To su djeca, koja se najčešće tijekom života razvijaju u umjetnike i izvođače koji obogaćuju naše živote te u ljude s vizijom, one ljude koji pronalaze rješenja za svjetske probleme bilo koje vrste.

No, također je bitno naglasiti i neke manje dobre strane kreativne djece poput: bijega u fantaziju, pogotovo s toga što mu je svakodnevnica dosadna i nezanimljiva. „Ono može imati probleme u razdvajanju realnog od onog što to nije. Može biti u svojem svijetu umjesto da

slijedi upute drugih ljudi (uključujući i vas). U školi se može praviti važno. A između razrađenih izgovora i bezočne laži je tanka granica.“ (Galbraith, 2007., str. 45.)

3. DAROVITO DIJETE U DJEČJEM VRTIĆU

Puno se polemike vodi o tome treba li darovitu djecu upisivati u redovne ili pak neke programe specijalizirane za njih. Istina je vjerojatno negdje na pola puta, jer ima puno za i protiv i za jednu i za drugu opciju. Primjerenost konkretnih programa i načina rada s darovitim pojedincima najviše ovise o samim uvjetima u kojima se izvode, zatim o mogućnostima konkretnih ustanova da se provode to jest realiziraju sve etape nekog cjelovitog programa, obilježjima darovitog djeteta ili djece kao i stručne pripremljenosti osoba koje provode taj program. “*Fleksibilnost, kreativnost i razvojnost predškolskih programa* može se smatrati plodnim tlom za primjenu suvremenih spoznaja i iskustava u području rada s darovitima općenito. Više se ne govori o njihovom odgoju i obrazovanju u klasičnom smislu, nego o poticanju razvoja sposobnosti, interesa i kreativnosti (Sternberg, 1986., Renzulli, 1994., Gagne, 1994.) u široko postavljenim i obogaćenim programima za svu djecu, a to je upravo ono što se u kvalitetnom predškolskom programu može postići.“ (Cvetković Lay, 2002., str. 90.)

Svaka odgojno obrazovna predškolska institucija ima stručne ljude (odgojitelje, psihologe, pedagoge) koji bi trebali biti u stanju napraviti cjeloviti program za darovito dijete. Štoviše, za darovito dijete je svakako dobro da boravi među vršnjacima prema svojoj dobi (godinama starosti), kako bi se socijaliziralo, poticalo i njih na promišljanje i istraživanje, pa tako i netko od ostale djece može nešto naučiti njega. No, ipak sve više dolazi do izražaja činjenica da: „Premda uspješni, programi koji *integriraju darovitu djecu u redovne skupine* pokazuju se nedostatnima za intelektualno darovitu djecu koja od svojih vršnjaka u razvoju odskaku za *nekoliko mentalnih godina*. Njima je nužno osigurati poseban program.“ (Cvetković-Lay, 2002., str.76.) Taj poseban program darovitoj je djeci osiguran kroz rad udruge „Bistrić“ iz Zagreba koja u poslijepodnevnim satima osigurava darovitoj djeci predškolske i školske dobi razne radionice koje organizira profesorica Jasna Cvetković-Lay u suradnji s mnogim stručnjacima. Što se pak škole tiče, darovita djeca ostvaruju svoj potencijal kroz razne dodatne aktivnosti i županijska, državna i druga natjecanja iz informatike, matematike, robotike i slično.

3.1. Odnosi darovite djece s osobama u okruženju

Darovita djeca čine predivne, ponajprije za njihovu kronološku dob, neuobičajene stvari. Čine ih neuobičajeno rano i na različitim područjima. Stoga ih javnost percipira pogrešno, kao starije i zrelije nego što u stvari oni to zaista i jesu. „Jedan od najvećih problema u procesu odnosa darovite djece i njihova okruženja jest u tome što gotovo svi koji s takvom djecom dolaze u kontakt očekuju da im ponašanje bude sukladno njihovim sposobnostima i teško prihvataju „djetinjasto i luckasto ponašanje“ što se u praksi sve više susreće, te niz neugodnih osobina koje proizlaze upravo iz njihove darovitosti.“ (Cvetković-Lay, 2002., str. 85.) S druge se pak strane, roditelji darovite djece, nerijetko nađu na meti ispitivanja i istraživanja svoje djece, čije potrebe jednostavno nisu u stanju zadovoljiti, pa se u odnosu na svoju djecu osjećaju ugroženo ili nesigurno. Da nije lako biti u koži darovitog djeteta govori i činjenica da ta djeca često imaju problema sa samopouzdanjem. To je stoga što zbog svog naprednog jezičnog i spoznajnog razvoja traže društvo sebi slične djece, a mogu ih naći samo među onima nekoliko godina starijim od njih samih ili pak odraslih jer i sami shvaćaju da ih vršnjaci ne razumiju. No događa se da ih starija djeca u svome društvu najčešće ne žele zbog svojeg, svakako naprednijeg, socioemocionalnog i psihičkog razvoja. „Zato daroviti mališan može vrlo rano steći bolan osjećaj da „*nigdje ne pripada*“ što može utjecati i na njegovo samopouzdanje.“ (Cvetković-Lay, 2002., str. 86.) Svakako je jedno od mogućih rješenja to da darovito dijete za druženje bira djecu koja dijele njegove sklonosti i interese, ukoliko takvih ima u okruženju, jer ovi ostali intenzitet i strastvenost njihovog istraživanja, igre, zaključivanja, uopće ne doživljavaju niti ne razumiju. Kako bi se darovito dijete prilagodilo okruženju, često bježi u djetinjasto ponašanje, prilagođava se govorom ili zalaganjem vršnjacima prema kronološkoj dobi, sve u želji da ga se prihvati. Prema Cvetković-Lay (2002.), ono što kod takve, darovite djece, najviše smeta roditelje i odgojitelje (prije nego se dijete prepozna kao darovito) je to što:

- prebrzo shvaćaju novine;
- skloni su preskakanju razvojnih stupnjeva kao i faza u učenju, što zbunjuje odrasle,
- istodobno vole i žele sudjelovati u nekoliko njima bitnih aktivnosti,
- često se ima osjećaj da dijete sluša samo dio objašnjenja ili pak da uopće ne sluša niti ima volje čuti niti činiti,

- neka od ove djece vrlo često su opsjednuta nekim svojim idejama i projektima pa se na njih duboko i dugo usredotoče a istovremeno ne pokazuju interes za drugo,
- imaju vrlo široke interese u svim sferama života i to konstantno što ih često čini vrlo napornima,
- imaju vrlo napredne ideje i zamisli no zbog razlike u svojoj intelektualnoj i kronološkoj dobi najčešće nisu u mogućnosti iste i ostvariti. To je posebno vidljivo u odnosu na njihove motoričke vještine, koje također zaostaju za njihovim intelektualnim razvojem, to jest primjerenije su njihovoj kronološkoj dobi, pa najčešće ono što su zamislili ne mogu sprovesti u djelo.

Ukoliko odgojitelj, a kasnije učitelj, ne prepoznaju na vrijeme ovakvo, darovito dijete, može se dogoditi da steknu pogrešnu predodžbu o njemu kao o neodgojenom, lijenom, napornom, nezainteresiranom djetetu. Nesklad koji se javlja unutar njih samih i frustracije zbog nezadovoljenih prirodnih i društvenih potreba te odgojno-obrazovnih potreba, darovitu djecu čini osobito rizičnom populacijom za kasnija asocijalna i devijantna ponašanja, od kojih su podbacivanje u školskom uspjehu i ukupnom obrazovanju samo manji problem.

Jedina preventiva tome je, uz pravovremenu identifikaciju darovitih i osiguravanje prikladnog odgojno-obrazovnog programa za svu djecu (zbog njihove potencijalne darovitosti) uključujući i darovitu, za koju je tada potrebno osmišljavati i nuditi dodatne sadržaje i aktivnosti. Svakako je u dobro osmišljenom i kvalitetnom predškolskom i školskom programu moguće ostvariti i učiniti puno kako bi se olakšao i omogućio normalan socioemocionalni razvoj ove, darovite djece.

3.2. Kakav odgojitelj treba darovitom djetetu

Uloga odgojitelja u poticanju razvoja darovitog djeteta je velika, posebno u novije vrijeme kada se odgoju i obrazovanju ovih pojedinaca pridaje sve više pažnje. Pa, iako se odgojitelju često pripisuje velika uloga u odgoju i obrazovanju darovite djece, još uvijek se u vezi toga nailazi kako na predrasude tako i na nesuglasice. To se događa zbog činjenice da je to relativno novo područje pedagogije, te da se shodno tome nije još dovoljno proučilo niti istražilo.

Svi se slažu, navode Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec (2008.) oko činjenice da je u radu s darovitom djecom važno pažnju fokusirati na to „kako“ se radi, a u puno manjoj mjeri na to „što“ se radi. U takvom radu do izražaja dolaze stručna osposobljenost i osobine pojedinog odgajatelja. No, kako je u našem sustavu odgoja i obrazovanja još uvijek nedovoljno edukacije vezano za tu temu, odgojitelji su uglavnom prepušteni sami sebi. „Sustav podrške i specijaliziranog osposobljavanja za rad s darovitima za odgajatelje djece predškolske dobi ne postoji, tako da se njima ne mogu ni postavljati onakvi kriteriji i zahtjevi kakvi im se postavljaju u razvijenim zemljama.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008, str. 75.)

Dakle odgojitelj kojem je pripala ta uloga, treba prije svega iskazivati ali i cijeniti kreativnost i originalnost, imati dozu smisla za humor, biti čvrst ali i prilagodljiv svakoj situaciji, usmjeren na ono što djeca mogu, a ne suprotno, na ono što ne mogu. Odgajatelj koji radi s darovitom djecom treba biti prijemčiv za nove ideje, otvorenog uma i vidika, uvijek treba iskazivati intelektualnu znatiželju, biti pažljiv promatrač, strpljiv i otvoren za sugestije djece ali i ostalih stručnjaka u procesu odgoja i obrazovanja. „Tannenbaum (1980.) i Lindsey (1980.) su stručnjaci koji su se posebno bavili obrazovanjem učitelja/odgojitelja za rad s darovitima. Razmatrajući koje bi sve osobine ličnosti i profesionalne značajke takav odgajatelj/učitelj trebao imati, svrstali su ih u tri razine, od kojih svaka sljedeća uključuje prethodne:

- Uspješan odgojitelj/učitelj darovitih je prije svega odličan odgojitelj/učitelj SVE DJECE;
- Ima ona svojstva ličnosti koja su poznata kao bitna za rad s darovitima;
- Ima i specifična znanja i sposobnosti potrebne za poticanje specifičnih vrsta darovitosti: intelektualne, kreativne, umjetničke, sposobnosti vođenja, itd.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008, str. 77.)

Sve te potrebne vještine i osobine odgojitelj će razviti kontinuiranim radom na sebi. To može činiti raznim vježbama slušanja i razumijevanja osjećaja i mišljenja drugih, samorefleksijom, stjecanjem znanja o tome kakav je sam proces učenja i razvoja, stručnim usavršavanjem i slično.

4. DAROVITO DIJETE I OBITELJ

Pitanje koje se vrlo često nameće svakome tko dođe u neki doticaj s darovitim djetetom je svakako o tome kakva treba biti obitelj da bi se u njoj „izrodilo“ jedno takvo dijete? Ima li pravila? U javnosti se stvorila neka percepcija da su darovita djeca produkt pretjerano ambicioznih roditelja, da je darovitost u potpunosti određena nasljeđem, da se stvara odgojem, da darovita djeca stasaju samo u bogatijim i obrazovanijim obiteljima, da su to uglavnom jedina djeca tih roditelja (nemaju braće niti sestara te stoga imaju maksimalnu pažnju roditelja) i slično.

Činjenica da je darovitost u potpunosti određena nasljeđem, dugo se smatrala istinitom i jedinom mogućom. Međutim, novija istraživanja mijenjaju mnoge naše spoznaje o utjecaju naslijeđa na javljanje darovitosti. Pa se tako sve manje govori o nasljeđivanju IQ, a sve više o nasljeđivanju dispozicija da se on razvije do određene razine, na što utječu i mnogobrojni vanjski čimbenici. „Zaključiti se može da će dijete rođenjem donijeti na svijet tek potencijal, mogućnost da se njegove sposobnosti razviju do određenog stupnja, a hoće li se to i ostvariti, ni u kom slučaju neće ovisiti samo o nasljednim osobinama, već o još mnogo različitih sredinskih čimbenika.“ (Sekulić-Majurec, 1995., str. 552.)

Može li se darovitost razviti načinom odgoja? Kako je već ranije u radu navedeno, darovitost ne čine samo visoke sposobnosti već su uz njih, da bi se darovitost očitovala, nužne i neke osobine ličnosti, kao na primjer specifična motivacija i kreativnost na čiji se razvoj može uspješno djelovati sredinskim čimbenicima. Činjenica je da će dijete u onolikoj mjeri uspjeti razviti svoje potencijale ukoliko mu je kvalitetnija okolina u kojoj obitava, ona koja ga potiče na rad i nudi mu razne poticaje kako bi postiglo ono što želi. „Istina je da je značaj naslijeđa nešto veći kad su u pitanju dispozicije za razvoj sposobnosti, a značaj okoline je veći kad su u pitanju razvoj specifičnih interesa za rad i radne motivacije te razvoj kreativnosti (Renzulli, 1984). Mnogobrojna istraživanja dokazuju da je moguće poticajno djelovati na razvoj različitih aspekata intelektualnog razvoja u ranom djetinjstvu, potičući razvoj dispozicija raznovrsnim aktivnostima.“ (Sekulić-Majurec, 1995., str. 553.)

Što se pak tiče podatka da se darovita djeca rađaju češće u obiteljima boljeg socijalnog i obrazovnog statusa, u njima svakako ima istine, ali samo utoliko što ove obitelji imaju više mogućnosti poticanja takvog razvoja njihove djece. Oni su u stanju pružiti svom djetetu bolje materijalne uvjete za poticanje razvoja njegove darovitosti (raznolikije iskustvo, knjige, razne

posjete, instrumente, bolju odgojnu klimu i slično), pa se stoga u takvim obiteljima i češće očituje darovitost djeteta. Zaključiti se može samo da bogatija obitelj može djetetu pružiti bogatije obiteljsko okruženje i bolju materijalnu potporu formiranju i zadovoljavanju njegovih specifičnih interesa, a nikako ne i da se u tim obiteljima češće rađaju darovita djeca. Da bi se darovitost razvijala, nužna joj je stimulativna okolina. Ali to ne znači da se u stimulativnoj okolini češće rađaju darovita djeca.“ (Sekulić-Majurec, 1995., str. 554.)

Darovita djeca mogu se naći u svim obiteljima, i onima slabijeg i onima boljeg imovinskog statusa i obrazovanja, i kod roditelja koji ih forsiraju i kod onih koji to ne čine. Činjenica da dijete koje je jedina u obitelji ima više šanse postati darovito dijete, mogla bi se krivo interpretirati. Naime, iz toga se može iščitati da se samo prvorodena djeca rađaju kao darovita, što apsolutno nije istina, ili pak se može iščitati to da takva djeca jednostavno imaju više šanse u iskazivanju i istraživanju svoje darovitosti i kreativnosti jer roditelji imaju više vremena za njih, odnosno mogu sve svoje slobodno vrijeme posvetiti isključivo njima. Obitelj u kojoj će dijete iskazati svoje potencijale i razvijati svoju darovitost i kreativnost je svaka ona obitelj koja prati razvoj svog djeteta, surađuje s njime te ga hrabri, podržava i potiče na pravilan način, s puno poticaja, pažnje i ljubavi.

4.1. Emocionalni život darovite djece

Činjenica je da su u današnje vrijeme djeca sve inteligentnija, sve ranije znaju čitati, pisati, računati, koristiti računala, prijenosna računala, internet. No, upravo nasuprot toj rastućoj inteligenciji kod djece, ta su ista djeca vidno smanjenih emocionalnih sposobnosti u odnosu na ranije. Tako emocionalni život današnjih generacija polako postaje opći problem, a taj je problem još uočljiviji kod darovite djece, što zbog njihovih osobina ličnosti, visokih sposobnosti ili kreativnosti koji su u još većem nerazmjeru s njihovim biološkim godinama nego kod ostale djece. „Djeca s iznimnim sposobnostima u bilo kojem području suočavaju se s određenom vrstom socijalnih i emocionalnih problema baš zahvaljujući tome što su *'korak ispred ili korak mimo svojih vršnjaka'*. Ova djeca imaju različiti profil ličnosti u odnosu prema prosječnom djetetu i kvaliteta njihova emocionalnog i socijalnog života na mnogo je načina različita od one njihovih vršnjaka.“ (Cvetković-Lay, J., 2002., str. 143.)

I premda vlada neko općenito mišljenje kako su darovita djeca psihološki stabilnija, adaptiranija, popularnija, samopouzdanija od svojih vršnjaka najčešće to ustvari nije tako.

Vrlo često su povučeni, samozatajni te je teško uopće uočiti da se radi o darovitom djetetu. „Darovita djeca, osobito ona s najvišim sposobnostima, ne moraju nužno izražavati svoje talente na očit i prihvatljiv način.“ (Cvetković Lay, 2002., prema: Special Educational Needs of Gifted Children, 1994., str.143.) Ova djeca mogu biti nemirna, nepažljiva, skloni dnevnom sanjarenju, s vrlo malom potrebom za noćnim odmorom, šutljiva, nespremna reprezentirati svoje znanje, nespremna slijediti upute, povučena, na svoju ruku, nesklona suradnji, apatična itd.

4.2. Poticanje darovitosti i kreativnosti kod djece

Cilj odgoja i obrazovanja nije više jednostrano inteligentan, dobro prilagođen čovjek oslobođen konflikata, već kreativna i kritična osoba koja je sposobna rješavati sukobe.

Rano djetinjstvo i predškolsko doba je vrijeme tijekom kojeg dijete prolazi kroz burna razdoblja promjena, spoznaja, usvajanja jezičnih sposobnosti, matematičkog, logičkog i kreativnog mišljenja. Vrijeme je to formiranja stavova i predodžbi i pojačane aktivnosti djece. To je doba konstantnog istraživanja i aktivnog učenja kroz igru i razne ponuđene im aktivnosti. „Istraživači ranog učenja došli su do zaključka da je svako dijete pojedinac za sebe, te da je cijelo vrijeme, pa i tijekom ranog djetinjstva, sposobno za razne vrste učenja, spremno za primanje različitih vrsta iskustava pa i za različite pristupe učenju, u skladu sa svojim sposobnostima.“ (Cvetković-Lay, J., Sekulić-Majurec, A., 2008, str. 85.)

To nam otvara mogućnost da pripremajući razne poticaje, potičemo djecu na konstanto aktivno učenje kroz igru i aktivnosti kojima se djeca bave. Na taj način potiče se kreativnost i darovitost kod sve djece koja su u taj proces uključena. Uspješno učenje se provodi kroz samostalno dječje razmišljanje i istraživanje te kroz eksperimentiranje. Na taj se način aktivno stvaraju nova znanja povezujući novo s već poznatim, što također poboljšava pamćenje. Takav način učenja vrlo vjerojatno omogućuje solidniju bazu znanja i korisno je u svim novim situacijama. Stoga se danas uvelike potiče aktivno učenje kroz rad na projektu kao jedan od vidova tog aktivnog učenja, učenje kroz razne vrste dokumentiranja iz kojeg djeca vide i prisjete se nečeg što su već spoznala pa sada na temelju toga znanja grade nova znanja. Sva su djeca ove dobi sklona istraživanju, eksperimentiranju, stoga im to treba u najvećoj mogućoj mjeri i omogućiti. Oni su rođeni mali istraživači, te su aktivnosti takve vrste ustvari njihove omiljene aktivnosti, a posebno se to odnosi na darovitu. Stoga svaki iskusni

odgojitelj mora znati kako pomoći djeci da nauči aktivno učiti, koristeći sva svoja osjetila pri istraživanju svijeta koji ih okružuje, mora znati pomoći djeci da uočavaju sličnosti i razlike kod prirodnih pojava. „U poticanju aktivnog učenja darovitog djeteta odrasli ne trebaju biti sudionici svih njegovih aktivnosti učenja, nego ga stalno osposobljavati za samostalno učenje.“ (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 2008, str. 87.)

Osim kroz aktivno učenje, to jest učenje kroz razne pripremljene aktivnosti, pokuse, istraživanja, potrebno je kod darovite i kreativne djece poticati divergentno mišljenje i kreativno rješavanje problema. To se radi na način da se djeci pusti da rade na svojim idejama, da ih osvještavaju i slobodno iskazuju, bez straha da će ih netko osuditi ili da će pogriješiti, što se u školskom sustavu i dalje konstantno događa jer škola potiče intelektualan, a ne kreativan, divergentan rad. “Kreativne osobe su nekonvencionalne, ne podliježu tradiciji, običajima i očekivanjima, a za to se uvijek plaća neka cijena, utoliko veća što društvo u kojem odrastaju pridaje veću važnost formi.“ (Cvetković-Lay, J., 2010., str. 79.) Ponašanje kreativnih osoba iskače iz okvira uobičajenog, stereotipnog ponašanja, oni su uporni u onome što im je bitno te svojim ponašanjem dovode u pitanje autoritet koji im se nameće, što izaziva nelagodu kod odraslih koji se ne znaju kako s time nositi. No, i djeca osjećaju nelagodu, i oni su nepripremljeni na ono što im sustav nudi, i dok sve to ide nekim normalnim tijekom za vrijeme predškolskog razdoblja, dolaskom u školu, njihov se svijet iz temelja mijenja, a razlog je naveden već ranije. Evo što o školi misli jedna darovita i kreativna sedmogodišnjakinja:

„I dalje mislim da je škola protuzakonita. Žele da ne budemo iskreni, da se pravimo da nešto volimo, što u stvari ne volimo, ne smije se trošiti vrijeme na nešto što je izvan programa, a potroši se cijela godina samo da se nauče slova i još jedna za tablicu množenja.

Savjetuju nam da radimo samostalno, a onda ne smiješ opisati jabuku kako je ti vidiš nego prema nekim tuđim natuknicama.

Kad bi nas barem prije škole upoznali, znali bi koga što zanima i u čemu bi bio najbolji, što je to čekalo dugo na mene i jedva dočekalo da se toga primim i 'otvorim' ga na svoj način.

Škola bi trebala uvesti neku vrstu špijuniranja za učenike. Priliku da proviriš kroz razna vrata i da možeš reći - sad znam o školi sve što trebam znati, sad mogu birati. To je moje pravo. I onda odabereš hoćeš li raditi kemiju ili pisati ili slikati.

One nužne stari, za koje ti kažu 'da se mora, tko te pita' su 'nužnik', treba ih obaviti u što kraćem vremenu, u prva dva razreda, kasnije radimo ono u čemu smo dobri.“ (Cvetković-Lay, 2010., str. 80.)

Iz ovog razmišljanja sedmogodišnje djevojčice vidi se koliko je teško takvoj djeci uklopiti se u standardne okvire i prilagoditi se, nažalost, još uvijek krutoj školskoj praksi.

Osim svega gore navedenog, u rad s ovom djecom treba uključiti i dozu humora, jer humor je prema istraživanjima sastavni dio te, darovite i kreativne djece. „Davis i Rimm (1989.) smatraju da superioran osjećaj za humor u većine darovitih proizlazi iz njihove sposobnosti da brzo misle i brzo uviđaju odnose“ (Cvetković-Lay, 2010., str. 82.).

Ukoliko odgojitelji rade u svojim skupinama na gore naveden način, neće samo darovita i kreativna djeca imati od toga izravne koristi, veći i sva druga djeca u skupini. Posebno se to odnosi na činjenicu da odgojitelji moraju tako raditi sa svom djecom stoga što je u toj predškolskoj dobi mnoštvo potencijalno darovite djece, pa svi ovi načini rada djeluju na njih u pozitivnom smislu.

5. NIKOLA TESLA CENTAR PROGRAM (NTC)

NTC sustav učenja je program koji je usmjeren razvoju kognitivnih sposobnosti djece. Sustav se temelji na istraživanjima koja upozoravaju na činjenicu da mozak uspostavlja 75% svih neuronskih sinapsi do dobi od 7 godina, a od toga 50% nastane već do dobi od 5 godina. Suvremena znanost je utvrdila da od broja neuronskih sinapsi ovisi i razvoj intelektualnih sposobnosti, pa je to bila dovoljno jaka činjenica da razni stručnjaci posvete veliku pažnju predškolskoj dobi, efektivnosti učenja i korištenju dječjeg pamćenja. Velika pažnja se u realizaciji ovog programa posvećuje motoričkim sposobnostima djece za koje se tvrdi da su u izravnoj vezi s razvojem sinapsi i inteligencijom. Također se potiče učenje putem asocijacija umjesto starog načina učenja napamet.

Autor, pokretač NTC programa učenja je dr. Ranko Rajović, predsjednik Odbora za darovite međunarodne udruge *Mensa*, a sustav se, na različite načine, primjenjuje u 14 europskih zemalja, uključujući Hrvatsku.

„Rano otkrivanje darovitosti i poticanje njenog razvoja jedna je od namjera Programa koji je nastao nakon višegodišnjih istraživanja iz područja razvoja kreativnog učenja. U kreiranje Programa uključen je međunarodni tim stručnjaka (Italija, Slovenija, Švicarska, Češka, Singapur, SAD i Srbija) iz više područja: neurofiziologija, pedagogija, psihologija, pedijatrija i defektologija.“ (Rajović, 2011., str. 9.)

Kako se ovaj program već neko vrijeme provodi u mnogim predškolskim ustanovama diljem Slovenije, Srbije, Hrvatske, Švicarske i Češke, postoje mnogi pokazatelji koji dokazuju da NTC program doista pomaže pri stimuliranju mentalnog razvoja djece, koordinaciji pokreta i motorike, poticanju pažnje, koncentracije, divergentnog mišljenja, zaključivanja i funkcionalnog znanja.

5.1. Značaj obitelji i predškolske ustanove za razvoj darovitosti

Poticanje i razvoj darovitosti, smatra Rajović (2013.), složen je i nadasve dinamičan proces koji zahtjeva suradnju, udruženo i sustavno djelovanje velikog broja čimbenika, među kojima obitelj, dijete i društvena sredina (predškolska ustanova) imaju presudnu ulogu. Jedino aktivnim angažmanom svih navedenih sudionika mogu se postići dobri rezultati.

Značaj obitelji je u tome da oni zajedno s djetetom provode vrijeme u aktivnostima koje dijete preokupiraju bilo da se radi o zajedničkom čitanju, traženju nekih informacija iz literature, istraživanju, razgovoru o pročitanoj i istraženom, zajedničkom posjetu kulturnim ustanovama, sportskim događajima ili pak nečem drugom. Na taj način olakšavaju razvoj interesa svog djeteta (ili pak djece), odgovaraju na postavljena pitanja pri tome osiguravši toplu atmosferu i podršku njihovim intelektualnim istraživanjima, što samo po sebi potiče darovitost kod djece.

Ukoliko dijete ide u dječji vrtić, smatra Rajović (2013.), od velike je važnosti osigurati stimulativno okruženje u kojem se potiče razvoj dječje motivacije, pozitivan stav prema učenju i interes za uspjeh. Samim time što su roditelji uključeni u rad odgojitelja i obratno, dakle stoga što surađuju, pokazuju poštovanje prema trudu svoga djeteta te ga ohrabruju za daljnja istraživanja, eksperimentiranja i učenja.

5.1. Realizacija programa i metodika rada

NTC program se provodi u nekoliko faza u malim odgojnim skupinama od maksimalno 15-25 djece. U radu sudjeluju stručnjaci i odgojitelji koji posjeduju licencu „NTC sistema učenja“.

- Prva faza programa odnosi se na **dodatnu stimulaciju sinapsi** kroz grafomotoričke vježbe i različite kineziološke aktivnosti poput vježbi rotacije i vježbi ravnoteže.

„Osnovni razlog svakodnevnog vježbanja, tj., provođenja motoričkih aktivnosti, je stimulacija razvoja neuronske mreže. Tu se prije svega misli na vježbe koje se rijetko ili nikada ne provode: rotacije, vježbe ravnoteže i vježbe za akomodaciju oka.“ (Rajović, 2010., str. 90.)

Vježbe za akomodaciju oka su izuzetno važne, pogotovo u današnje vrijeme kada djeca puno sjede ispred televizora, računala, dlanovnika i drugih sličnih uređaja na kojima se igraju virtualno i koji su im stalno na jednakoj udaljenosti od oka što može rezultirati smanjenjem broja sinapsi u pojedinim dijelovima mozga. Kako se akomodacija oka skoro u potpunosti razvije u predškolskoj dobi potrebno je raditi jednostavne vježbe i igre poput igre loptom, trčati, preskakati prepreke, provlačiti se.

Isto vrijedi i za vježbe ravnoteže jer i ravnoteža uvelike utječe na razvoj sinapsi. Za to postoje jednostavne vježbe poput vježbi prevrtanja i skakanja, hodanje po gredi, preskakanje niske grede, poskakivanje na jednoj nozi, balansiranje, igre s lastikom i vijačom i slično.

Fina motorika također utječe na broj sinapsi kao i na povećanje intelektualnih sposobnosti, a tu pak spadaju igre lego kockicama, bockalice, plastelin, glina, klikeri, crtanje, šaranje, rezanje škarama itd.

- Druga faza ovog programa odnosi se na **stimulaciju razvoja asocijativnog razmišljanja** koje se realizira nizom vježbi i operacija poput: apstrahiranja, vizualizacije, misaone klasifikacije i serijacije, asocijacijama te glazbom.

„Asocijativnim učenjem potiče se razvoj sposobnosti mišljenja, pamćenja, zaključivanja sintetiziranja, transfera naučenog i slično. Učenje putem asocijacija nije važno samo zbog memoriranja neke lekcije, već i zbog toga što predstavlja osnovu za kasnije funkcionalno znanje (paralelne asocijacije, misaone klasifikacije), te stimulacijom ovakvog načina učenja pomažemo djeci da povećaju nivo svog funkcionalnog znanja.“ (Rajović 2010., str. 92.)

Za to služe razne tehnike poput tehnike kratkih priča sastavljenih od deset nepovezanih pojmova, zatim tehnika duplih asocijacija od dvadeset nepovezanih pojmova, tehnika učenja stranih riječi putem asocijacija i slika, razne igre riječima to jest misaone klasifikacije poput igre sakrivanja riječi u rečenici, igre u kojoj je zadnja riječ u rečenici, u stvari prva riječ u sljedećoj rečenici, učenje riječi u pokretu (lastik, školica...) i slično.

Učenje i pamćenje se potiče i izradom asocijativnih mapa, jer svaka asocijativna tehnika ustvari predstavlja neku vrstu memorijske tehnike, tehnike pamćenja, a ukoliko se isto prenese na papir dobije se mapa učenja. Djeca ovu tehniku ne doživljavaju kao tehniku učenja nego kao igru.

- Treća faza programa odnosi se na **funkcionalno razmišljanje** koje se vježba pričanjem zagonetnih priča djeci koja ih zatim moraju odgonetavati, te postavljanjem niza zagonetki i problemskih pitanja.

„Zagonetna pitanja se rade kako bi se omogućilo minut ili dva intenzivnog razmišljanja, povezivanja i zaključivanja. Pri takvom pristupu, dolazi se do evidentnog primjera rane primjene znanja i zaključaka“ (Rajović, 2010., str. 98.).

5.2. Savjeti roditeljima i odgojiteljima za svakodnevni rad s djecom

Kako bi se potaklo djecu na kreativno razmišljanje ustvari ne treba poseban ambijent niti uvjeti rada. To se može činiti u svakom trenutku i na svakom mjestu. Svaki događaj, pa čak i beznačajne sitnice, mogu se iskoristiti za postavljanje raznih stimulirajućih zadataka. Bilo da se radi o traženju skrivenog gusarskog blaga, gledanju televizije gdje prilikom gledanja neke emisije možemo djetetu reći da nađe neku osobu (brkovi, plava kosa, odijelo..), zagonetkama, motoričkim vježbama, učenju i razumijevanju pojmove koje je dijete negdje pročitalo, mogućnosti za vježbu i učenje su neograničene.

„U pripremi za polazak u školu, prilikom učenja i prepoznavanja slova, djetetu možemo postaviti složenije zadatke u vidu zagonetnih pitanja koja će ubrzo i samo osmišljavati. Igre riječima od poznatih pojmova motiviraju djecu da još više uče slova i tako ih raspoznaju. Pitanje: Šta je to, počinje na slovo M, stoji oko vrata i nosi ga moj tata? Ovakva pitanja spadaju u misaone klasifikacije i asocijacije, koje su izuzetno važne za razvoj intelektualnih sposobnosti djeteta.“ (Rajović, 2010., str. 80.)

Prilikom provođenja aktivnosti u kojima intenzivnije koriste prsti, akomodacija, rotacija, ravnoteža, misaone klasifikacije i serijacija potrebno je istovremeno kombinirati u igri po tri četiri takve aktivnosti istovremeno. Što više elemenata ima, igra je kvalitetnija, pa tako i igra klikerima, na primjer, spada u vrlo korisnu razvojnu igru jer potiče razvoj fine motorike, akomodacije oka, rotacije, ravnoteže, misaonih klasifikacija i serijacija. Svi se ovi elementi u okviru NTC programa preporučuju provoditi što češće, po mogućnosti i više puta dnevno, ali uvijek kroz igru.

6. ISTRAŽIVANJE O DAROVITOSTI I KREATIVNOSTI PROVEDENO MEĐU ODGOJITELJIMA DJEČJEG VRTIĆA „KALIMERO“, BRTONIGLA

Cilj istraživanja

Kako bih došla do podataka o tome kako i koliko odgojitelji rade s darovitom i kreativnom djecom, uolikoj su mjeri usmjereni na takav rad i kakva su njihova iskustva glede toga, provela sam kratko istraživanje među odgojiteljima Dječjeg vrtića *Kalimero* u Brtonigli .

Postavljenim pitanjima u anketi (u prilogu) na koja su odgovarale odgojiteljice željelo se dobiti konkretne odgovore na pitanja koliko svaka odgojiteljica ima radnog staža u dječjem vrtiću, što može biti indikator njihovih stavova, iskustva koje su stekle, naobrazbe koju su ostvarile i slično. Pitanja su postavljanja kako bi se moglo usporediti utječe li iskustvo, to jest dužina staža na znanje i sposobnosti odgojiteljica u radu s darovitom djecom, ovise li o dužini njihovog staža i njihovi stavovi, koje su stekle radom i svakodnevnim pedagoškom praksom u dječjem vrtiću. Također je jedno od pitanja bilo vezano i za obrazovanje iz razloga što je poznato da trenutno u Republici Hrvatskoj ne postoji adekvatno i kontinuirano obrazovanje i stručno usavršavanje za rad s darovitom djecom, nego su odgojitelji prepušteni sami sebi i prisiljeni učiti i razvijati se u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima.

Misao vodilja prilikom formiranja upitnika bila je istraživanje kvalitete načina rada s darovitom i kreativnom djecom predškolske dobi, u kraju koji je daleko od Zagreba, Rijeke ili Splita u kojim je poznato da postoje puno bolji uvjeti za poticanje razvoja darovite i kreativne

djece, kako kroz rad centra *Bistrić*, tako i u sklopu riječkih i splitskih vrtića u kojima se nalaze vrtićke darovite skupine.

Zadaća istraživanja

U ovom istraživanju postavljene su sljedeće zadaće:

- Ustanoviti u kojoj su mjeri odgojitelji upoznati s definicijama i bitnim odrednicama darovitosti i kreativnosti,
- Koji su načini prepoznavanja takve djece,
- Kako potiču darovitost i kreativnost kod djece rane i predškolske dobi i na koji način,
- U koliko mjeri su odgojitelji educirani za takve zadaće.

Metodologija istraživanja

U konkretnom istraživanju koristila sam kvalitativnu metodu istraživanja. Ovu sam metodu koristila prvenstveno stoga što je ona u osnovi usmjerena na razumijevanje i interpretiranje pojava i ljudskog ponašanja. Njome se nastoji objasniti i razumjeti motivaciju osobe i njezine reakcije u određenom odgojno-obrazovnom kontekstu. Svrha ove vrste istraživanja je rješavanje praktičnih problema, a cilj je razumijevanje pojave što se posebice odnosi na ljudsko ponašanje. Instrument u istraživanju bila je anketa namijenjena odgojiteljicama koje su zaposlene u Dječjem vrtiću *Kalimero* u Brtonigli. Radi se o četiri odgojiteljice, različitog radnog iskustva, koje su pristale na ispunjavanje ankete pisane za ovo istraživanje. Anketa je sastavljena s obzirom na saznanja koja sam dobila proučavajući literaturu potrebnu za pisanje ovog završnog rada, a prvenstveno se oslanja na literaturu prof. Jasne Cvetković-Lay i Ane Sekulić-Majurec. Pitanja su također koncipirana s obzirom na postavljen cilj i zadaće istraživanja. Svim ispitanim odgojiteljicama postavljena su identična pitanja, a dobiveni su odgovori s obzirom na iskustvo, znanje i dužinu staža. Pitanja su dana pismeno, točnije poslana su na e-mail adrese odgojiteljica s prvim danom siječnja, a krajem istog mjeseca dobiveni su odgovori koji će biti prikazani u nastavku. Anketa je anonimna te su odgojiteljice dalje u radu navedene po brojevima od 1 do 4.

Ispitanici:

- Odgojiteljica broj 1, trideset godina radnog staža, mješovita vrtićka skupina, 3-7 godina;
- Odgojiteljica broj 2, osam godina radnog staža, mješovita vrtićka skupina 3-7 godina;
- Odgojiteljica broj 3, osamnaest mjeseci radnog staža, jaslička skupina,
- Odgojiteljica broj 4, ravnateljica/odgojiteljica, mješovita vrtićka skupina 3-7 god.

Mjesto istraživanja

Istraživanje je provedeno tijekom siječnja 2015. godine, dakle u periodu od 1.-31. siječnja, među odgojiteljicama Dječjeg vrtića *Kalimero*, Brtonigla. U sklopu tog vrtića djeluju tri odgojne skupine:

- mješovita vrtićka skupina na hrvatskom jeziku „Cipelići“,
- mješovita vrtićka skupina na talijanskom jeziku „Folletti“,
- jaslička skupina na hrvatskom i talijanskom jeziku „Barbapapa“.

Analiza prikupljenih podataka

Nakon što su pristigli (na e-mail) odgovori svih ispitanih odgojiteljica, a za što im je ostavljen na raspolaganju vremenski period od trideset dana, bilo je moguće pristupiti analizi dobivenih odgovora. Analizom podataka dobivenih iz svih odgovora (ujedno je važno napomenuti i da su svi pristigli odgovori i predstavljeni u sljedećem tekstu) na postavljena pitanja dobiveni su sljedeći rezultati:

1. Koliko godina radite kao odgojiteljica?

Odgojiteljica broj 1: Kao odgojiteljica radim već trideset godina.

Odgojiteljica broj 2: Radim osam godina.

Odgojiteljica broj 3: Kao odgojiteljica radim godinu i pol dana.

Odgojiteljica broj 4: Kao odgojiteljica radim deset godina. Pola radnog vremena provodim kao ravnateljica, a pola u odgojnoj skupini kao odgojiteljica.

Rasprava: Iz odgovora odgojiteljica je razvidno da imaju različite dužine radnog staža, od godine i pol pa do trideset godina.

2. Radite li po nekom od alternativnih pedagoških programa poput Montessori, Reggio, Korak po korak ili prema redovnom programu za rani i predškolski odgoj?

Odgojiteljica broj 1: Prema redovitom iako koristim neke metode iz *Head start programa*.

Odgojiteljica broj 2: U svome radu primjenjujem jedan dio od navedenih pedagoških programa.

Odgojiteljica broj 3: Radim prema redovitom programu za rani i predškolski odgoj.

Odgojiteljica broj 4: Radim po predviđenom kurikulumu i redovitom planu i programu propisanom od strane Ministarstva prosvjete i sporta i Agencije za odgoj i obrazovanje. Povremeno u radu koristim metode iz *Head Start programa*, kod nas poznatijeg pod nazivom *Korak po korak*.

Rasprava: Sve odgojiteljice koriste isti program, redovni program propisan u Republici Hrvatskoj, te se neke od njih služe elementima programa *Korak po korak*, što su dvije odgojiteljice i navele u svojoj anketi. Jedna odgojiteljica navodi da se povremeno služi i ostalim programima.

3. Što za vas znači pojam DAROVITOST, a što KREATIVNOST?

Odgojiteljica broj 1: Darovito dijete je ono koje se u većini situacija uspije snaći, ima razvijenije vještine od ostalih, a kreativno dijete je nešto drugo i često se ističe u nekom području.

Odgojiteljica broj 2: Pojam darovitosti znači da se dijete razlikuje od grupe. Pojam kreativnosti da je snalažljivo i da lako barata s recikliranim materijalima, slaže, spaja, kombinira ih.

Odgojiteljica broj 3: Darovitost za mene znači sposobnost pojedinca da se u određenim situacijama uspješno snalazi. Mislim da darovito dijete ima razvijene vještine prema određenom predmetu i jako im dobro ide (npr. sport, matematika, jezici...). Kreativnost za mene predstavlja način na koji nešto radimo. Smatram da je svatko kreativan na svoj način.

Odgojiteljica broj 4: Darovita djeca sve mogu i rade brže, bolje i više. Kreativnost je jedna od sastavnica darovitosti, to jest sposobnost originalnog izražavanja u bilo kojem pogledu, ali

uvijek na drugačiji način. Svatko je kreativan na svoj način, samo mnogi toga uopće nisu svjesni.

Rasprava: Prema dobivenim odgovorima, može se vidjeti da odgojiteljice nemaju ujednačen stav po ovom pitanju, što niti ne čudi jer i teoretičari još uvijek o tome imaju različita stajališta. No, iz onoga što je prethodno pisano u teoretskom dijelu ovog rada zaključujem kako odgojiteljica/ravnateljica pod brojem 4 svakako definira ove pojmove najbliže teoretskom pristupu kojeg zastupa Cvetković-Lay 1998. u svojoj literaturi.

4. Imate li trenutno u svojoj skupini darovite i/ili kreativne djece?

Odgojiteljica broj 1: Da, jednu izrazito darovitu djevojčicu i mnogo kreativne djece.

Odgojiteljica broj 2: Da, ima ih.

Odgojiteljica broj 3: S obzirom na to da radim u jasličkoj skupini, nisam još prepoznala niti jedno takvo dijete. Svi su pak kreativni na svoj način, čak i tako maleni.

Odgojiteljica broj 4: U svakoj skupini ima potencijalno darovite djece koju potičemo na izražavanje tih svojih sposobnosti. Kreativna djeca su sva djeca u skupini, odnosno velika većina njih, samo treba iznaći u čemu je bit njihove kreativnosti i tada to kod djece treba osvještavati i poticati.

Rasprava: Odgovori na ovo pitanje kod svih su odgajateljica različiti. U jasličkoj skupini tako prema jednoj odgojiteljici nije prepoznato niti jedno darovito dijete, što odgajateljica objašnjava njihovom ranom dobi. U vrtićkoj skupini, trenutno je jedna darovita djevojčica i mnogo kreativne djece. Odgojiteljica koja je ujedno i ravnateljica na ovo je pitanje dala općenit odgovor, koji se može, a i ne mora odnositi na stanje u konkretnom dječjem vrtiću.

5. Kako ste ih prepoznali i koja su područja darovitosti i/ili kreativnost te djece?

Odgojiteljica broj 1: S obzirom na staž, vrlo lako. Darovita djeca se bolje snalaze u novim situacijama, uvijek imaju spreman odgovor, najčešće su komunikativni, razvijene su im mnoge vještine.

Odgojiteljica broj 2: Uočljivi su i ističu se između ostale djece. Kreativnost: u roku pet minuta ispuni papir raznim likovima iz njegove mašte. Darovitost: trenutno istražujem literaturu i stručno se savjetujem u vezi s darovitosti određenog djeteta.

Odgojiteljica broj 3: Područja kreativnosti djece su na likovnom i glazbenom području.

Odgojiteljica broj 4: Načina prepoznavanja ima puno, darovita djeca na primjer iskaču iz skupine svojim pitanjima, zaključcima, crtežima koji uvelike nadmašuju njihovu dob, nemirna su duha, istražuju, često provociraju, suprotstavljaju se i tvrdoglave. Iako, mora se priznati da ima i onih tihih i samozatajnih koje je teško prepoznati pa su najčešće upravo oni najzapostavljenija skupina.

Kreativna djeca se raspoznaju po tome što su oni stalno u pogonu, smišljaju, konstruiraju, pronalaze načine koje nitko drugi ne vidi, mozak im radi i dok spavaju, ako uopće spavaju.

Načina prepoznavanja ima i putem raznih tablica, upitnika za roditelje i odgojitelje i slično. Takve upitnike najčešće koriste psiholozi prilikom testiranja djece.

Rasprava: Kod ovog pitanja, odgojiteljice su dale prilično ujednačene odgovore, te u pravilu znaju ili su im poznati načini na koji mogu detektirati kreativno ili pak darovito dijete, a kojih ima više. No, svakako je po ovom pitanju najkonkretniji odgovor dala odgojiteljica pod brojem 4 koja je ujedno i ravnateljica.

6. Radite li s njima prema nekom posebno osmišljenom programu, to jest potičete li njihovu darovitost i/ili kreativnost? Na koji način to činite?

Odgojiteljica broj 1: Ne, ne radim prema nekom osmišljenom programu. Nudim im razne aktivnosti, poput rane matematike, dajem im slobodu izražavanja i stvaranja.

Odgojiteljica broj 2: Ne, ne radim prema nekom posebno osmišljenom programu. Potičem rad nudeći razne prirodne, reciklirane materijale i razne igre verbalizacije, mimike, kako bi djeca mogla biti ispunjena.

Odgojiteljica broj 3: Kreativnost potičemo raznim osmišljenim aktivnostima i poticajima.

Odgojiteljica broj 4: U radu s djecom, bez obzira na to ima li u skupini darovite djece ili ne, radi se prema priručnicima koji trenutno postoje u Hrvatskoj, a to su uglavnom priručnici Jasne Cvetković-Lay *Darovito je, što ću s njim?*, *Darovito je, što ću sa sobom?* i sličnim.

Sada se sve češće promovira i NTC sustav učenja prof. Rajovića, pa se ponešto izvuče iz njegovih knjiga.

Rasprava: Kako je i preporučeno odgojiteljice nude poticajnu okolinu te bez obzira na to nalazi li se u skupini darovito dijete ili ne, rade prema uputama iz priručnika Jasne Cvetković Lay *Darovito je, što ću s njim?*, *Darovito je, što ću sa sobom?* kao i prema NTC programu prof. Rajovića. S obzirom da je dječji vrtić ustanova u kojoj se sva djeca drže potencijalno darovitom to je svakako pozitivno. No, ovo se može iščitati samo iz odgovora ravnateljice/odgojiteljice pod brojem 4 koja se potrudila dati potpuni odgovor. Odgojiteljice pod brojevima 1, 2 i 3 dale su dosta općenit opis, pa da nema zadnjeg odgovora ravnateljice/odgojiteljice pod brojem 4, dalo bi se pomisliti da odgojiteljice zaista ne rade prema nikakvom priručniku ili nekom od ponuđenih programa.

7. Koje su prednosti rada s takvom djecom (za odgojitelje)?

Odgojiteljica broj 1: Mnoge, zajedno s takvom djecom odgojitelj i sebe upotpunjuje.

Odgojiteljica broj 2: Za mene osobno to je jedna vrsta izazova, koliko sam osobno spremna i koliko toga mogu još naučiti usavršavanjem na raznim edukacijama i pomoću literature.

Odgojiteljica broj 3: Mislim da su prednosti rada s takvom djecom velike, zanimljivo je i mislim da s njima proširujemo svoje znanje i zanimanje za neki predmet.

Odgojiteljica broj 4: Rad s takvom djecom redovito širi horizonte, oplemenjuje u svakom pogledu i tjera i odgojitelje na propitivanje i učenje novih činjenica i pojmova

Rasprava: Ovo pitanje postavljeno je da se vidi uočavaju li odgojiteljice kakve prednosti (osobne) u radu s darovitom djecom, te je razvidno da vide, jer redom navode mnoge prednosti koje tijekom takvog rada i pripreme za rad s darovitom i kreativnom djecom imaju i same.

8. Postoje li neki nedostaci u radu s takvom djecom unutar institucije dječjeg vrtića?

Odgojiteljica broj 1: Da, konkretno smatram da im se ne daje dovoljno prostora i slobode.

Odgojiteljica broj 2: Unutar same institucije ne postoje nedostaci, jako smo slobodne izražavati svoje zahtjeve i potrebe. Nedostaci su manjak stručnog usavršavanja, te nedostatak adekvatnog prostora za kreativan rad.

Odgojiteljica broj 3: Mislim da ne postoje nedostaci u radu, pretpostavljam da se svi trude raditi najbolje.

Odgojiteljica broj 4: Darovita djeca u stvari su djeca s posebnim potrebama, jer s njima se treba raditi individualno, što je u našem sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja gotovo pa nemoguće i to je najveći minus. Koliko bi se god željelo posvetiti njima, nema se za to vremena.

Rasprava: Nedostatkom se u ovo slučaju ne smatra nedostatan radni prostor niti materijali za rad, jer s tim područjem su odgojiteljice zadovoljne, no međutim kako je rad s darovitom djecom, uglavnom individualnog pristupa, odgojiteljicama nedostaje vremena za kvalitetno provođenje takvog rada što ističu odgojiteljice pod brojem 1 i 4, dok odgojiteljica pod brojem 3 navodi manjak stručnog usavršavanja na temu darovitosti kao glavni nedostatak.

9. Koje su prednosti i nedostaci za tu djecu da borave i stječu znanja i vještine unutar dječjeg vrtića?

Odgojiteljica broj 1: Nedostaje im slobode u stvaranju i izražavanju. To su svakako nedostaci.

Odgojiteljica broj 2: Prednost su sloboda izražavanja i slušanje njihovih zahtjeva i potreba.

Odgojiteljica broj 3: Prednosti su što zajedno s drugom djecom borave, mogu naučiti pomagati drugima i tako shvatiti da su vrijedni i da im neko područje dobro ide. Nedostaci, možda dosada.

Odgojiteljica broj 4: Za darovito dijete dobro je da ide u vrtić radi socijalizacije sa vršnjacima, kako ne bi previše iskakalo iz okvira, kako bi bilo prizemljeno jer iako ono većinu stvari radi iznad prosjeka ipak će se naći nešto u čemu je netko drugi bolji. U principu bi najbolje za takvu djecu bilo da idu u običan vrtić, ali i da jednom ili dva puta tjedno budu u skupini s djecom koja su poput njih i da se radi prema nekom naprednom programu za darovite. No to je moguće kod nas samo u velikim gradovima, iako, pouzdano znam da samo u Zagrebu postoji grupa samo za njih i nazivaju ih Bistrićima.

Rasprava: Prednosti, smatraju odgojiteljice pod brojem 3 i 4 su te da se darovito dijete navikava na suživot sa vršnjacima, razvijanje empatije, pomoći drugoj djeci i slično.

Problem koji takav suživot donosi, smatra odgojiteljica pod brojem 3, je dosada darovite djece koja nemaju u dovoljnoj mjeri namirene potrebe. Uz to odgojiteljica pod brojem 1 navodi da im nedostaje slobode u stvaranju i izražavanju dok odgojiteljica pod brojem 2 smatra da slobode imaju dovoljno. S obzirom da je svako individua za sebe, svako od nas ima pravo na drugačije viđenje iste situacije, zbog čega, u najvećoj mjeri i dolazi do ovakvih suprotnih stavova i viđenja.

10. Jeste li tijekom svog školovanja ili radnog vijeka imali edukacije vezane za ovakvu djecu?

Odgojiteljica broj 1: Da.

Odgojiteljica broj 2: Da, imala sam jednu takvu edukaciju vezanu uz darovitost djece.

Odgojiteljica broj 3: Da.

Odgojiteljica broj 4: Edukacija za odgojitelje na ovom području je nedostatna, ako ikakva, te su isti, prepušteni sami sebi i knjigama koje postoje u nas na ovu temu.

Rasprava: Sve odgojiteljice kažu da su imale po neku takvu edukaciju, no slažu se da niti u kojem pogledu to nije dostatno, te da su uglavnom prepuštene same sebi i izvorima literature.

11. Imate li podršku za rad s ovom djecom od nadležne institucije (voditelji vrtića) ili grada?

Odgojiteljica broj 1: Nažalost ne.

Odgojiteljica broj 2: Imamo potporu ravnateljice i psihologice, od Grada vrlo malu.

Odgojiteljica broj 3: Smatram da bi imali podršku u radu ukoliko bi se ukazala potreba.

Odgojiteljica broj 4: Od vrtića da, od samog Grada, bojim se da ne.

Rasprava: Podrška vrtića u radu s darovitom djecom je prisutna u odgovorima tri odgojiteljice dok odgojiteljica pod brojem 1 daje odgovor suprotan ostalima. Što se tiče podrške Grada koji je i osnivač samog vrtića, odgojiteljice pod brojevima 1 i 4 smatraju da nije moguća, dok odgojiteljice pod brojevima 2 i 3 ipak tu mogućnost ostavljaju otvorenom pa

odgojiteljica pod brojem 2 navodi da od Grada ipak imaju podršku iako malu, a odgojiteljica pod brojem 3 smatra da u koliko bi se pokazalo potrebnim naišle bi na podršku ustanove, ali i na podršku Grada.

Podrška Grada je utoliko bitna, što su ta djeca naša perspektiva, ukoliko budu poticani i podržani na kvalitetan način, jednom kada izrastu u mlade ljude, biti će perjanica i nositelj ovog društva, stoga se ovako formulirano pitanje i nalazi u ovom upitniku.

12. Što preporučate budućim odgojiteljima, na koji način da rade s darovito i /ili kreativnom djecom?

Odgojiteljica broj 1: Da se izbore za takvu djecu jer su nažalost često zapostavljena.

Odgojiteljica broj 2: Trebaju biti otvorene, međusobno komunicirati, slušati dječje potrebe i svakodnevno nuditi nove materijale.

Odgojiteljica broj 3: Nemam puno iskustva, ali mislim da se trebaju educirati i truditi što više za međusobni rad.

Odgojiteljica broj 4: Preporuka budućim odgojiteljima je: „Držite oči i uši širom otvorene, darovite djece ima svuda oko nas, potičite ih, izrađujte im radne listove i materijale, brinite o njima jer oni su naš ulog u dobru i kvalitetnu budućnost.“

Rasprava: Odgojiteljice su dale različite, ali nadopunjujuće odgovore. Odgojiteljice pod brojevima 2 i 3 smatraju bitnim međusobno surađivati, a odgojiteljica pod brojem 3 smatra da je vrlo bitno i stručno se educirati po tom pitanju. Odgojiteljici pod brojem 1 je bitno da se odgojitelji, jednom kada prepoznaju takvo dijete, bore za njegova prava jer su oni često zapostavljeni, upravo stoga što su manjina. Sličnog je mišljenja i odgojiteljica/ravnateljica pod brojem 4 koja potiče odgojitelje da brinu o ovoj djeci jer su oni naša budućnost.

Rezultati analize dobivenih podataka

Iz gore navedenih promišljanja odgojiteljica dječjeg vrtića *Kalimero* iz Brtonigle razvidno je da sve navedene odgojiteljice smatraju da se darovita djeca razlikuju od ostalih po tome što rade stvari brže, bolje i više. Rad s takvom djecom u našim odgojno obrazovnim ustanovama nije jednostavan zbog pomanjkanja edukacijskih programa za odgojitelje, a

ponajviše stoga što rad s ovom djecom i od odgojitelja očekuje više i bolje, te individualizirani pristup, što je u stvarnosti teško izvedivo. Stoga su ta djeca često zanemarena i njihova se darovitost i/ili kreativnost zatire.

Darovita djeca trebaju individualizirani pristup, njima je potrebno stalno postavljati nove izazove, davati nove zadatke, čitati im, postavljati im pitanja i davati odgovore na njihova pitanja. Također, moram dodati s mog aspekta gledanja da takav rad zahtjeva od odgojitelja svakodnevnu temeljitu pripremu, proučavanje priručnika i dostupne literature, konstantnu samorefleksiju i suradnju s drugim odgojiteljima, roditeljima kao i ostalim stručnjacima, koji su dostupni u određenoj vrtićkoj sredini kako bi se postigao optimalan učinak u poticanju ove djece. Rad s ovom djecom, obogaćuje svaku osobu, potiče ga proučavanje fenomena darovite i kreativne djece, usmjerava ga u rad, te na kraju izgrađuje i njega osobno.

Kreativna djeca, smatraju odgojiteljice pod brojevima 2 i 4, ona su koja nude originalna, kreativna rješenja problema, živa su, stalno razmišljaju na koji način doći do nekog rješenja, konstruiraju, grade, crtaju, maštaju, reklo bi se „sto na sat!“. Za ovu djecu također treba imati stalno pripremljene poticaje kako bi oni svoju kreativnost razvijali u pravom smjeru. Kreativno dijete u vrtićkoj sredini, poticaj je za rad kako odgojitelju, tako i djeci koja zajedno s njime borave i rastu u istoj skupini. Takvo je dijete motor pokretač svih aktivnosti, ono konstantno promišlja, istražuje te daje uvijek inovativne i svježije ideje što god da se od aktivnosti radi. Njegov pogled na svijet je jedinstven te je stoga rad u sredini u kojem je takva osoba, zadovoljstvo za svakog.

U radu s djecom, bez obzira na to ima li u skupini darovite djece ili ne, odgojitelji u ovom dječjem vrtiću, kako navodi odgojiteljica/ravnateljica pod brojem 4, rade prema priručnicima koji trenutno postoje u Hrvatskoj a to su uglavnom priručnici Jasne Cvetković-Lay *Darovito je, što ću s njim?*, *Darovito je, što ću sa sobom?* i sličnim.

Smatram, da je najbitniji u radu s ovom djecom, cjeloviti, integrirani pristup, gdje se istovremeno nude poticaji na svim razvojnim područjima. Bitno je to kako za darovitu i kreativnu djecu tako i za svu ostalu djecu koja rastu i borave u toj skupini.

Također je jako bitno osluškivati i promatrati djecu te dokumentirati sve nove spoznaje, istraživanja i eksperimente same djece, kako bi i oni sami na onom, što im je od ranije poznato, mogli nadograđivati novo stečena znanja.

Kako edukacija za rad s darovitom i kreativnom djecom uglavnom nema ili su iste svedene na minimum, odgojitelji su uglavnom prepušteni sami sebi i dostupnoj im literaturi, što je i više nego nedovoljno, pogotovo s obzirom na manjak materijala, prostora i vremena, za rad s takvom djecom. Iz svega navedenog da se zaključiti da se u maloj sredini bilo kojeg prostora u Hrvatskoj, pa tako i u Istri, teško može kvalitetno raditi s darovitom i kreativnom djecom. To jest, barem je to nemoguće na način na koji je to omogućeno u Zagrebu, gdje postoji centar za darovitu djecu pod nazivom *Bistrić*.

Naravno da svaka predškolska ustanova ulaže sve svoje kapacitete u promicanje kreativnosti i darovitosti, no s obzirom na prekapacitiranost i neke druge boljke naših predškolskih ustanova, teško se može reći da je to dostatno.

7. ZAKLJUČAK

Bogatstvo teorijskih pristupa i definicija darovitosti ukazuju na činjenicu da darovitost nije jednoznačan pojam. Darovitost neki tako definiraju kroz osobine darovitih, drugi svoje definicije temelje na kognitivnim modelima darovitosti, a treći, na postignućima.

Prema Cvetković-Lay (1998.), te prema Korenu (1989.), darovitost je sklop osobina koje osobu vode ka uspjehu, to jest, upravo osobine darovitih su te koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan rezultat u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi. Gardner (1983.) definiciju darovitosti temelji na devet različitih specifičnih sposobnosti, talenata ili inteligencija koje naglašavaju važnost različitih vrsta darovitosti i različitih osobina darovitih.

Najutjecajniji autor s područja definicija koje su usmjerene na postignuća darovitih je Renzulli (1985.) koji svoje tvrdnje temelji na troprstenastoj teoriji darovitosti prema kojoj do natprosječnog dostignuća dovode tri činitelja, a to su: natprosječne sposobnosti, usmjerenost na zadatak i kreativnost. Dakle, prema toj definiciji, darovitima možemo smatrati upravo one osobe koje uspiju razviti kombinaciju tih osobina te ju i primijeniti u nekom od područja ljudskih aktivnosti.

Kako bi se stoga darovitost uopće mogla razviti potrebno je imati određeni potencijal, pomoću kojeg će se mogućnosti te osobe razviti do stupnja darovitosti. Ta se darovitost iskazuje kroz iznimno intelektualno funkcioniranje ili kroz neke specifične sposobnosti koje se mogu odnositi na povećane školske, psihofizičke, kreativne ili produktivne sposobnosti, sposobnosti vođenja i upravljanja, razne umjetničke sposobnosti i mnoge druge.

Darovita se djeca razlikuju od ostale djece prema nekim svojim zajedničkim osobinama ličnosti ili prema osobnosti. Tako su neke od njihovih osobina i specifična motivacija za rad, rano iskazivanje specifičnih interesa za neko konkretno područje, iskazivanje velike usmjerenosti cilju koji su si postavili te velika radna energija. Karakteristično je za sve darovite osobe da će one pokazati motivaciju za rad samo za ono što njih zanima, to jest za ono što im je od trenutnog interesa. Za sve ostalo, motivacija im je minimalna ili je nema. Kako daroviti na području svog interesa postižu gotovo uvijek nad prosječne rezultate tako je i njihov slika o sebi pozitivnija od one njihovih vršnjaka, ambicije i ciljevi koje si postavljaju su im veći, te svakako gaje veće samopoštovanje i samopouzdanje od osoba, to jest djece iste dobi.

Osim osobina ličnosti i razvijenih sposobnosti, treća karika u lancu darovitih osoba je i kreativnost. Kreativnost je jedna od bitnih odrednica darovitosti na području koje se daroviti uvijek ističu. Pa iako sve kreativne osobe nisu automatski i darovite, upravo su daroviti ti koji nužno trebaju kreativnost. Kreativna osoba je ona koja uočava, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na nov, svjež i neuobičajen način te na temelju toga proizvodi nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela. Iz navedenog možemo zaključiti da darovita osoba (ali ne i kreativna) može ostvariti visoke rezultate unutar svojeg područja, ali samo kreativna (i darovita) osoba donosi promjene na tom području. Upravo stoga daroviti trebaju kreativnost.

Darovito dijete u dječjem vrtiću danas više nije rijetka pojava, upravo stoga što se detektiranju darovite, odnosno potencijalno darovite djece danas obraća puno veća pažnja nego ranije. Kroz napredovanje prakse se spoznalo da je za svu djecu u dječjim vrtićima potrebno stvarati poticajno okruženje kako bi ona razvijala svoje kapacitete, a za one potencijalno darovite potrebno je osmisлити i ponuditi im i dodatne sadržaje, kako u vrijeme vrtića ili škole tako i izvan ili nakon njih (u slobodno vrijeme).

Danas je poznato da će dijete u onolikoj mjeri uspjeti razviti svoje potencijale u kolikoj mu je kvalitetnija okolina u kojoj obitava, ona koja ga potiče na rad i nudi mu razne poticaje kako bi postiglo ono što želi. Pod tu okolinu smatramo i vrtić i školu koju polazi ali i užu i širu obitelj, koja zaista mora biti stimulativna da bi dijete u njoj uspjelo razviti svoje potencijale. Kada govorimo o obitelji, ne mislimo pritom na dobrostojeće ili visoko intelektualne obitelji već na svaku obitelj koja prati razvoj svog djeteta, surađuje s njime te ga hrabri, podržava i potiče na pravilan način, s puno poticaja, pažnje i ljubavi. Upravo u takvom će obiteljskom okruženju dijete razviti svoju kreativnost i/ili darovitost.

U novije vrijeme sve se veća pažnja poklanja i novim načinima poticanja djece na razvoj svojih motoričkih i kognitivnih sposobnosti. Jedan od tih načina osmislio je i dr. Ranko Rajović, predsjednik Odbora za darovite međunarodne udruge *Mensa*, a radi se o Nikola Tesla centar programu. Upravo se ovim programom naglašava povezanost motoričkog gibanja s razvojem sinapsi te samim time i s inteligencijom, te ranom identifikacijom darovitosti u djece. Nikola Tesla centar program osmišljen je na način da pomaže pri stimuliranju mentalnog razvoja djece, koordinaciji pokreta i motorike, poticanju pažnje, koncentracije, divergentnog mišljenja, zaključivanja i funkcionalnog znanja.

Prema Rajoviću (2013.), važan čimbenik u tome uz dječje vrtiće koji nude osmišljene i poticajne programe, su i roditelji koji moraju zajedno s djetetom provoditi vrijeme u aktivnostima koje dijete preokupiraju, bilo da se radi o zajedničkom čitanju, traženju nekih informacija iz literature, istraživanju, razgovoru o pročitanoj i istraženom, zajedničkom posjetu kulturnim ustanovama, sportskim događajima ili nečem sličnom.

Sam Nikola Tesla centar program provodi se u tri faze. Prva faza je stimulacija sinapsi kroz grafomotoričke vježbe i različite kineziološke aktivnosti poput vježbi rotacije i vježbi ravnoteže. Druga faza je stimulacija razvoja asocijativnog razmišljanja koje se provodi nizom vježbi i operacija poput: apstrahiranja, vizualizacije, misaone klasifikacije i serijacije, asocijacijama te glazbom. Treća faza Nikola Tesla centar programa odnosi se na funkcionalno razmišljanje koje se vježba pričanjem zagonetnih priča djeci koja ih zatim moraju odgonetavati, te postavljanjem niza zagonetki i problemskih pitanja. Za sve ovo nije potreban nikakav posebno opremljen ambijent nego se sve može provoditi na bilo kojem mjestu i u bilo koje vrijeme. Većina motoričkih igara koje su preporučene, baziraju se na dječjim igrama od prije dvadesetak i više godina, igrama koje su se igrale u vrijeme prije pojave interneta.

Kako su osim roditelja, važna karika u lancu odgoja i obrazovanja djece i odgojitelji, ovim se radom željelo saznati u kolikoj su mjeri odgojitelji usmjereni na rad s darovitom i kreativnom djecom te kakvi su njihovi stavovi i iskustva glede toga. Stoga je za potrebe ovog rada, provedeno kratko istraživanje među odgojiteljima dječjeg vrtića *Kalimero* iz Brtonigle.

Istraživanje je provedeno među četiri odgojiteljice ovog dječjeg vrtića od kojih jedna vrši i dužnost ravnateljice. Sve četiri odgojiteljice su različite dobi, dužine staža pa samim time i raspolažu različitim iskustvom. Istraživanje je provedeno anketnim upitnikom (u prilogu) poslanim tijekom siječnja 2015. godine na e-adrese odgojiteljica te su odgovori sakupljeni krajem istog mjeseca.

Iz dobivenih odgovora moglo se zaključiti sljedeće:

Odgojiteljice dječjeg vrtića *Kalimero* iz Brtonigle rade prema predviđenom planu i programu, te kurikulumu njihovog dječjeg vrtića. U radu se služe dijelovima programa Korak po korak, te svom dostupnom literaturom s područja dječjeg odgoja i obrazovanja.

Na pitanja o definiranju pojmova darovitosti i kreativnosti odgojiteljice nemaju unificiran odgovor, no niti u teoriji stavovi stručnjaka po tome pitanju nisu usuglašeni te postoji mnoštvo različitih definicija i stavova o jednom i drugom pojmu. Bez obzira na to ima

li ili nema u odgojnim skupinama u kojima rade potencijalno darovite djece, sve se one slažu da je potrebno stvarati poticajnu okolinu kako bi djeca mogla zadovoljiti svoje istraživačke sklonosti te do kraja razviti sve svoje potencijale. U stvaranju takve, poticajne okoline služe se dostupnom literaturom s područja poticanja dječje darovitosti, što se u prvom redu odnosi na literaturu prof. Cvetković-Lay (1998.), te Sekulić-Majurec (2008.), kako i na literaturu Nikola Tesla centar programa prof. Rajovića.

Prednosti i nedostaci rada s ovom djecom su im poznati, što iz iskustva tijekom rada u dječjem vrtiću ili pak iz literature, saznanja dobivenih tijekom školovanja ili stručnih usavršavanja, za koja smatraju da su nedostatna to jest da su prerijetka. Jedan od nedostataka im je svakako i vrijeme koje je potrebno za rad s takvom djecom, a kojeg nema dovoljno.

Darovita djeca zaslužuju da budu prepoznata bilo u maloj ili velikoj, gradskoj sredini, jer upravo su oni ti koji čine neobične, iznimne stvari i to već u vrlo ranoj dobi i na različitim područjima. U budućnosti, i to onoj bliskoj, potrebno je tražiti i nove načine sustavnog i primjerenog prepoznavanja potencijalno darovite djece kako niti jedno od te potencijalno darovite djece ne bi bilo zanemareno, neprimijećeno ili nešto slično. Odrasli, a tu u jednakoj mjeri spadaju i roditelji i odgajatelji su ti koji ih moraju pravovremeno prepoznati te im omogućiti dodatno obogaćenu i stimuliranu okolinu pogodnu za njihovo istraživanje, igru i učenje kako bi nesmetano razvijali sve svoje potencijale i postali daroviti mladi ljudi.

8. LITERATURA

Knjige

- Cvetković-Lay, J., Pečjak V., *Možeš i drukčije, priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*, Alinea, Zagreb, 2004.
- Cvetković-Lay, J., Sekulić-Majurec A., *Darovito je, što ću s njim?*, Alinea, Zagreb, 2008.
- Cvetković-Lay, J.; *Darovito je, što ću sa sobom?*, Alinea, Zagreb, 2002.
- Cvetković-Lay, J., *Kad bi se njih pitalo, priče iz radionica za darovitu djecu*, Alinea, Zagreb, 2010.
- Cvetković-Lay, J., *Ja hoću i mogu više*, Alinea, Zagreb, 2002.
- Diamond M., Hopson J., *Čarobno drveće uma, kako razvijati inteligenciju, kreativnost i zdrave emocije vašeg djeteta od rođenja do adolescencije*, Ostvarenje, Lekenik, 2002.
- Galbraith J., *Kako prepoznati darovito dijete*, Veble commerce, Zagreb, 2007.
- George D., *Obrazovanje darovitih, kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike*, Educa 68, Zagreb, 2003.
- Hrvatski pedagoško-književni zbor, *Poticanje darovite djece i učenika*, ZiB Mladost, Zagreb, 2002.
- Mužić V., *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Zagreb, Educa, 2004.
- Rajović R., *Mensa-NTC sustav učenja, IQ djeteta-briga roditelja*, Hrvatska Mensa, Zagreb, 2013.
- Rajović R., *NTC sistem učenja, metodički priručnik za primenu programa*, Smart production d.o.o. Novi Sad, 2011.
- Stevanović M., *Nastavnik, umjetnik, odgajatelj*, Znanstvena biblioteka, knjiga 17, 2003.

Mrežne stranice

- Huzjak, M. (2006). *Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu*, Odgojne znanosti, (11) : 289-300., likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/**darovitost**.htm.
- Juričić D. (2013), *Tajne darovite djece*,
<http://www.istrazime.com/djecja-psihologija/tajne-darovite-djece>.

- Roth, H., Udruga roditelja Korak po korak, <http://www.udugaroditeljapkh.hr/kutak-za-roditelje/105-kako-poticati-kreativnost-djeteta>.
- Sekulić-Majurec, A. (1995.), *Darovita djeca i obitelj: istine i zablude*, Filozofski fakultet, Zagreb UDK: 37.018.1 :37.03 Pregledni rad, hrcak.srce.hr/file/51477.

Prilog 1.

9. PRILOG: UPITNIK ZA ODGOJITELJE

Molim Vas da ispunite ovaj upitnik koji je posebno sastavljen kako bih provela istraživanje u svrhu pisanja svog završnog rada na temu: „Darovitost i kreativnost kod djece predškolske dobi“.

1. Koliko godina radite kao odgojitelj?
2. Radite li po nekom od alternativnih pedagoških programa poput Montessori, Reggio, Korak po korak ili prema redovnom programu za rani i predškolski odgoj?
3. Što za vas znači pojam DAROVITOST, a što KREATIVNOST?
4. Imate li trenutno u svojoj skupini darovite i/ili kreativne djece?
5. Kako ste ih prepoznali i koja su područja darovitosti i/ili kreativnost te djece?
6. Radite li s njima prema nekom posebno osmišljenom programu, to jest potičete li njihovu darovitost i/ili kreativnost? Na koji način to činite?
7. Koje su prednosti rada s takvom djecom (za odgojitelje)?
8. Postoje li neki nedostaci u radu s takvom djecom unutar institucije dječjeg vrtića?
9. Koje su prednosti i nedostaci za tu djecu da borave i stječu znanja i vještine unutar dječjeg vrtića?
10. Jeste li tijekom svog školovanja ili radnog vijeka imali edukacije vezane za ovakvu djecu?
11. Imate li podršku za rad s ovom djecom od nadležne institucije (voditelji vrtića) ili grada?
12. Što preporučate budućim odgojiteljima, na koji način da rade s darovitom i /ili kreativnom djecom?

Zahvaljujem Vam na uloženom trudu.